

VÅRE ROVDYR

NR.1/2021 / ÅRGANG 35

FORENINGEN VÅRE ROVDYRS TIDSSKRIFT

TEMA: ROVDYR
I NASJONALPARKENE

HVA BETYR VÅR ETIKK FOR VÅR
FORVALTNING AV DYRELIVET?

GULLSJAKAL
— EN NY ART FOR NORGE

Forside:
Fjellrev, Svalbard
juli 2020.
Foto: Tom Dyring.

Bakside:
Voksen kongeørn i
Rendalen, Hedmark
juni 2015.
Foto: Steinar Myhr.

VÅRE ROVDYR

Utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Ånes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs styre

Ansvarlig redaktør
Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

Redaksjonsmedarbeidere
Viggo Ree
vr@fvr.no

Hege O'Wiidt
how@fvr.no

Sats & layout
Marius Sjøli

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Internett
www.rovdyrene.no

ISSN 0801-4728

INNHold

LEDER	SIDE 4
TEMA: ROVDYR I NASJONALPARKENE	SIDE 6
HARDANGERVIDDA NASJONALPARK – BRUK OG VERN I 40 ÅR	SIDE 8
TANKER OMKRING STORE VERNEOMRÅDER, AREALKREVENDE ARTER OG RESTAURERING AV NATUR	SIDE 14
HVA OM VI ANLA EN VIRKELIG NASJONALPARK PÅ HARDANGERVIDDA?	SIDE 20
JAKTEN PÅ NORGES SISTE VILLMARK	SIDE 26
SAUEN KAN TRUE VILLREINEN	SIDE 32
JEG HAR EN DRØM... OM JAKTFRIE NASJONALPARKER	SIDE 38
YTRING: HVA BETYR VÅR ETIKK FOR VÅR FORVALTNING AV DYRELIVET?	SIDE 44
ROVFUGLMOTTAKE	SIDE 49
YTRING: HVOR MYE SKAL ULVEN TÅLE?	SIDE 50
GULLSJAKAL PÅTRUFFET I LAKSELV I 2019 OG 2020 – EN NY ART FOR NORGE	SIDE 52
VELKOMMEN TIL ÅRSMØTET 2021	SIDE 64
INFORMASJON TIL MEDLEMMER	SIDE 66

6

Tema: Rovdyr i nasjonalparkene

44

Hva betyr vår etikk for vår forvaltning av dyrelivet?

52

Gullsjakal påtruffet i Lakselv i 2019 og 2020 – en ny art for Norge

Jaktfalk i Rendalen,
Hedmark mai 2007.
Foto: Steinar Myhr.

SKJEBNETIME FOR HARDANGERVIDDA!

Så står også landets største villreinstamme ved stupet. Norske forvaltningsmyndigheter er massivt udugelige til å ta vare på de siste rester av våre reinsdyr. Dette er etterkommerne av fjellreinen som opprinnelig levde over det meste av Fennoskandia før innvandrede mennesker fra øst tok til med å domestisere arten. Hardangervidda er det fjellområde i Norge som har gitt meg de fleste naturopplevelser over tregrensa. Å vandre innover denne vidda med kikkert, kamera og fiskestang, gjerne langs deler av Store Nordmannsslepa, har vært et fast ritual for meg siden jeg var guttunge.

Hardangervidda er et fjellområde på drøye 8.000 kvadratkilometer. Sjølve nasjonalparken utgjør viddas sentrale deler og er på drøye 3.000 kvadratkilometer. Bygginga av Bergensbanen, riksveien mellom Geilo og Eidfjord, riksveien over Haukeli i sørenden samt stadig mer hyttebygging og tilhørende ski- og alpinanlegg i randsonene, er alle vesentlige naturinngrep som har desimert villreinbestanden – som i dag teller knapt 10.000 dyr. Som om ikke disse truslene er store nok, opplever villreinen betydelig dødelighet fra sjukdommer som fotråte, hjernemark og angrep fra brems og andre parasitter. Bestanden formelig skriker etter regulerende rovdyr som ulv og jerv!

Men det verste er likevel påvisninga av den dødelige CWD-sjukdommen (Chronic Wasting Disease) i bestanden i fjor høst. I bestandsplanen for 2017-21 for Hardangervidda villreinområde, er det liten bekymring om dette i forhold til at det mangedobbelte av sauer og slike potensielle smittespredere vandrer rundt i de samme områdene. Bestandsplanen forklarer at CWD kan spres til andre beiteområder av smittede rein og i den hevdes det samtidig at det ikke er påvist noen sammenheng mellom sauesjukdommen skrapesjuka og CWD hos hjortedyr.

Men hvor er forvaltninga i forhold til «føre var»-prinsippet? FVR etterlyser en mer fremoverlent plan for risikohåndtering fra forvaltningen, hvor usikkerheten knyttet til sau og deres rolle i smittespredningen behandles i henhold til dette prinsippet. Beitende sau som trækker rundt i områder med prionsmitte vil sannsynligvis kunne føre smitten med seg til nye områder uten å bli sjuke sjøl. CWD har en lang inkubasjonstid, opp mot to år, før sjukdommen bryter ut for fullt. I mellomtida kan altså de smittede reinsdyrene smitte veldig mange artsfrrender.

Det eneste botemiddel norske forvaltningsmyndigheter snakker om, er den norske jegeren! Bestandsplanen snakker kun om økt felling for å bedre bestanden og gi den bedre kondisjon. Og det sies videre: *Jegeren er det viktigste forvaltningsverktøyet og det må gis gode rammebetingelser for å beholde og videreutvikle et godt jegerkorps.* Naturlig predasjon fra for eksempel jerv og kongeørn blir ikke nevnt, og det er da også fullt forståelig så lenge norske myndigheter har svartelistet blant annet jerv som ynglende art på hele Hardangervidda. Derfor er diskusjonen ikke relevant i nåværende bestandsplan, men i framtidige planer må forvaltninga i større grad anerkjenne også rovdyr på vidda som en nødvendig del av dens økosystem.

Når skal norske lokalpolitikere og stortingspolitikere ta inn over seg den store naturkrisen vi nordmenn og andre nasjoner har påført vår planet og våre medskapningers framtidige overlevelsesmuligheter? Det er i beste fall naivt å tro at jegere alene skal kunne redde villreinen på vidda! Påstanden framstår under alle omstendigheter som lite tillitvekkende, og åpner for mistanke om at en sterk reinjegerlobby har fått påvirke de politiske beslutningene i alt for stor grad.

Styreleder Lennart Fløeth på Hardangervidda. Foto: Knut Tronsen.

Foreningen Våre Rovdyr vil i forhold til Hardangervidda nasjonalpark spille inn følgende:

- 1) Omregulering av og begrensninger i menneskers ferdsel for å kunne gi reinen større, sammenhengende beiteområder (som er vesentlig for å unngå smittespredning, stress og nedbeiting).
- 2) Forbud mot jakt i hele eller deler av nasjonalparken.
- 3) Raskest mulig få etablert en fast ynglende bestand av jerv, i første omgang i nasjonalparken.
- 4) Nasjonalparken skal forbeholdes de naturlige forekommende ville arter. Det betyr at beitende sau, anslagsvis 13.000 dyr, må flyttes vekk til andre beitemarker som et «føre var»-prinsipp mot mulig ytterligere spredning av CWD – og selvfølgelig også for å kunne slippe til jerven og andre rovdyr.

Foreningen Våre Rovdyr mottar jevnlig innspill og støtteerklæringer også fra andre enn medlemmene. Mange er opptatt av vårt arbeid med å sikre rovdyra en framtid i norsk natur. Dette er oppløftende og vi er klare til å stå enda hardere på for å stoppe norske myndigheters systematiske arbeid for å redusere rovdyra til et eksistensminimum etter diktat fra politikere og næringsinteresser uten økologisk innsikt.

Av ovenfor nevnte grunner er årets årsmøte lagt til Skinnarbu ved foten av Hardangervidda. Vi ønsker å løfte fokuset mot våre nasjonalparker og de ville dyra som skal ha fortrinnsrett til å leve der! Til tross for coronakrise håper vi at det vil la seg gjøre å gjennomføre et samlende årsmøte i en eller annen form. I verste fall får vi stå på hver vår steinrøys og rope og veive til hverandre gjennom megafoner!

Velkommen folkens, og ha en fin vår til vi møtes!

Hilsen Lennart

Tema:

Rovdyr i nasjonalparkene

HARDANGERVIDDA NASJONALPARK — BRUK OG VERN I 40 ÅR

AV STEIN BYRKJELAND*

Hardangervidda er ein nasjonal skatt som må vernast om. Dette veldige høgfjellsområdet har ikkje berre unik natur – det har og vore nytta av menneske gjennom fleire tusen år til fiske og jakt. Det er eit særst viktig område for villreinen, men er også eit stort utmarksbeite for sau – og ikkje minst eit populært område for fotturistar. Villmark, utmark eller friluftsliv – let alt dette seg kombinere? Kven er eigentleg Hardangervidda for?

Hårteigen (til venstre i bildet) er ein karakteristisk fjellformasjon som kan sjåast frå store delar av Hardangervidda. I desse traktene hadde villreinen lenge kalvingsområda sine, men på slutten av 1990-talet flytta reinen kalvingsområdet til Telemark. Vi veit ikkje kvifor denne endringa fann stad. Etter vinteren 2020/21 har reinsdyra på ny opphalde seg på vestvidda i stor grad. Det er lenge sidan sist vi såg dette. Det vert spanande å sjå om dette gjer at kalvingsområdet kring Hårteigen på ny vert teke i bruk. Biletet er teke 16. juli 2019. Isbreen i bakgrunnen er Folgefonna. Foto: Stein Byrkjeland.

Villrein på Hardangervidda oktober 2012. Foto: Arne Nævra.

Før nasjonalparken vart oppretta, var det ein langvarig og heit debatt. Ei viktig årsak til ordsiftet var at ein nasjonalpark for første gong i Noreg kunne innskrenke råderetten over private eigedomar. Bygdefolket var ottefulle for å miste ein del av bruksrettane til vidda. På same tid vart det drøfta kraftutbygging av fleire av dei største vassdraga på vidda. Dei utbyggingsområda som til slutt vart vedtekne, som Simavassdraget og delar av Bjoreivassdraget, la ein utanfor parken. Vassdraga innanfor parken vart verna mot vidare utbygging.

Det vart politisk viktig å opprette ein stor nasjonalpark, men regjeringa fann det uklokt å utfordre lokale interesser i altfor stor grad. Resultatet vart ein nasjonalpark der omgrep som «bruk» og «vern» er jamstilte i verneforskriftene. Fleire vanskelege problemstillingar vart ikkje skikkeleg avklara i forkant av vernevedtaket. Sjølv i dag, 40 år etter, er det stundom vanskeleg å oppnå semje i viktige spørsmål.

REINSDYRSTAMMA

Til Hardangervidda vandra villreinen inn då isen smelta for vel 10.000 år sidan. Sidan har reinen hatt tilhald her, men stamma har variert mykje i storleik gjennom tusenåra. I nyare tid var det utbreidd tamreindrift med private reineigarar på same vis som i Finnmark, men denne drifta tok slutt i slutten av 1950-åra. Dyra som då var att, skapte grunnlaget for dagens villreinbestand. Dei vandrar fritt og har ingen eigarar, men bestanden vert regulert gjennom vedtekne driftsplanar og årlege jaktkvotar.

Villreinen er eit vandrande dyr som treng store område. Dyra trivst ikkje der det er gjerde eller andre stengsle. Fram mot slutten av 1990-talet var dei fleste simlene å finne i eit avgrensa område i Ullensvang og Eidfjord i kalvingstida på vårparten. Seinare har mykje av kalvinga funne stad i Telemark. I denne tida er reinen særleg sårbar. Gjennom sommaren kan ein sjå flokkar med rein over ein større del av vidda, men nyare

Fjellrev på Dovre
august 2018.
Foto: Steinar Myhr.

forskning tyder på at denne vandringa vert meir hemma av menneskeleg ferdsle enn godt er. Det kan føre til at sjukdomar som fotråte kan spreie seg i stamma. Situasjonen vert ikkje betre av at det no også er påvist eit tilfelle av skrantesjuka i denne reinsdyrstamma.

Det er vanskeleg å slå fast eksakt kor stor reinsdyrbestanden på Hardangervidda er, men i mange år var det ei utbreidd oppfatning om at det fanst fleire dyr her enn det var beitegrunnlag for om vinteren. I år 2000 rekna ein med det var mellom 12.000 og 15.000 vinterdyr på vidda, trass i høge jaktkvotar året før. Sidan har tala blitt nedjusterte, og dagens bestandsoverslag tilseier rundt 6.000 vinterdyr. Korleis det blir framover, etter at skrantesjuka er påvist i stamma, er enno uvisst, men det kan bli gjort vedtak om vidare reduksjon.

Særleg lavartane gulskinn og kvitkrull er avgjerande for vinterbeitet til denne norske ansvarsarten. Ved overbeiting treng lavmatta mange år på å byggje seg opp att. Difor er det viktig å halde stamma på eit nivå som ikkje er høgare enn bereevna over tid. Dette har vist seg å vere alt anna enn lett. I dag er jegerane mest åleine om å regulere dyretalet på Hardangervidda, ettersom dei store rovdyra for lengst er borte. Jerven var eit fast innslag på Hardangervidda fram til 1972. Ulven forsvann mykje tidlegare.

MOTORISERT FERDSLE – EITT AV FLEIRE STRIDSTEMA

Vegar finst berre i utkantane av vidda. Korleis skal ein helst frakte jegerane og fiskarane inn i området om hausten, og korleis skal dei ta seg heim att – med store bærer med kjøt og fisk?

Noreg har strenge reglar mot motorferdsle i utmark. I dei fleste villreinområda nyttar jegerane beina eller kanskje kløvhest for å frakte kjøtet heim. Det gjer ein på Hardangervidda og, men dei store avstandane gjer at mange i staden har teke traktoren i bruk. Ein slik praksis byrja før Hardangervidda vart verna, og har vart ved i ettertid, sjølv om det har vore omstridt. Fleire stader er det djupe køyrespor i terrenget, spor som treng mange år på å lækjast så høgt til fjells. I 1999 fanst det 271 km med registrerte traktorsleper på Hardangervidda – eit særstykke for Hardangervidda nasjonalpark. Nokre av desse slepene er lagt ned i ettertid, men dei fleste kan framleis nyttast.

Traktorslepene er stundom gjørmete. For å kome fram må det stundom lagast nye parallelle spor. I Nore og Uvdal vart ei slik slepe utbetra på 1980-talet for å samle all køyringa i same sporet. Då vart slepa med eitt

framkomeleg også for terrengbil, med det resultatet at trafikken auka sterkt. Reglane for nasjonalparken var ikkje tilpassa dette. Hovudtraktorslepa på vestsida går i dag frå Tinnhølen i Eidfjord til Hansbu i Ullensvang. Også denne slepa er i ettertid utbetra, men på slikt vis at det ikkje har generert ekstra trafikk. Styresmaktene har arbeidd mykje for å redusere bruken av traktor, og i staden få meir av transporten over på lufttransport.

I nasjonalparken er det og mykje bruk av snøskuter vinterstid, til stølshus og jaktbuer. Dei fleste av dei vart bygde før områda vart verna. Også turisthyttene har trong for omfattande transport av mat og utstyr.

Spora etter motorisert ferdsle sommarstid skjemmer landskapet, men kor stor skade ferdsla gjer på planter og dyr er omdiskutert. Snøskutertrafikken uroar villreinen, men elles er det vanskeleg å

Parti frå Torjustjønnen i Nore og Uvdal 22. september 2019. Bruksretten er her i privat eige, men forvaltingsstyresmakta har leigd denne i 10 år for å gjennomføre målretta restaurerings-tiltak. Målet er å forsterke området sin funksjon som hekkplass for fleire artar alpine dukkender, som sjøorre, svartand, bergand, toppand og havelle. Dette er artar som alle har gått sterkt tilbake på Hardangervidda dei siste tiåra. Berganda var tidlegare den vanlegaste dukkanda på vidda. Den er no den mest sjeldne, og arten får truleg status som sterkt trua (EN) på den nye nasjonale raudlista. Foto: Stein Byrkjeland.

Snøuglehoe med ungar på reirtue på Hardangervidda sommaren 1967, fotografert av zoologen Gunnar Lid. Den siste dokumenterte hekkinga av arten på Hardangervidda var i 1974. Då fann Gunnar Lid og fleire andre eit snøuglepar med ungar.

påstå at desse køyretøya er til stor skade. Problemet er heller at enklare tilgjenge fører til at det blir større folkeferdsle, og at større delar av vidda vert teke i bruk av oss menneske. At det har uheldig verknad på planter og dyr, er det lettare å semjast om. Dei siste åra er det forska mykje på korleis ferdsla på vidda påverkar villreinen. Ein omfattande fagrapport er venta i 2021, og innhaldet i denne vil kunne bli førande for styresmaktene sin besøksstrategi i denne nasjonalparken.

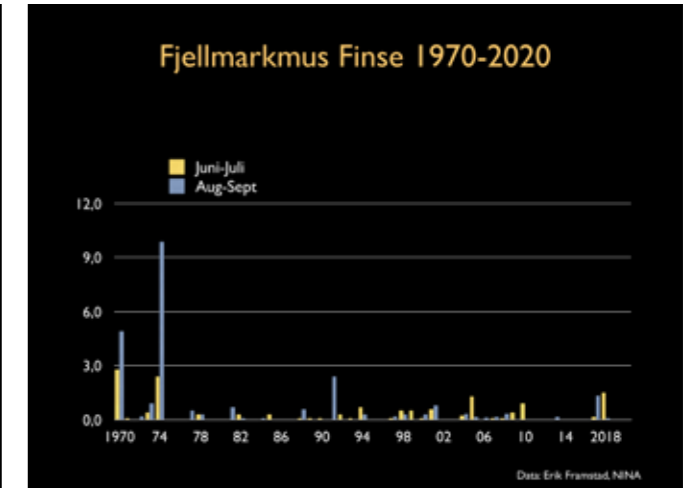
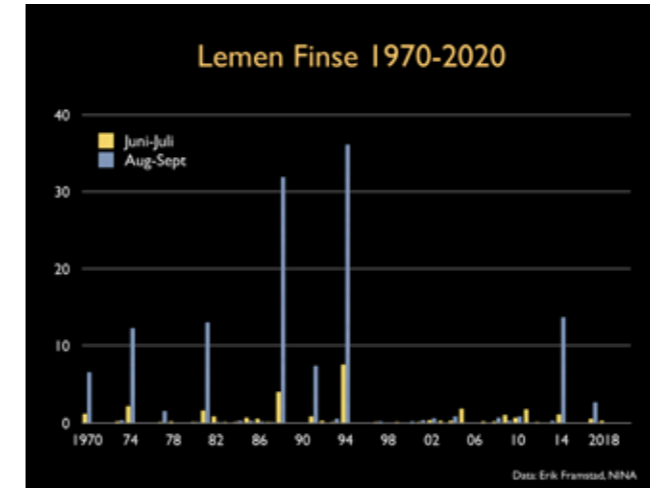
FJELLBEITE FOR SAU OG SMÅGNAGARAR

Då denne artikkelen først vart skriven for mest 20 år sidan, var det fleire hundre tusen sauer som hadde sommarbeite på Hardangervidda, mange av dei inne i nasjonalparken. Oppdaterte tal frå 2020 tilseier at oppunder 30.000 sauer beiter i dette villreinområdet, derav om lag 40 % i sjølve nasjonalparken. Slett ikkje all denne sauen soknar til nærområda til vidda. Særleg har sauebønder i Nord-Rogaland og Sunnhordland leigd beiterettar i statsallmenningane i nasjonalparken.

Sauen beitar på mange av dei plantene som lemen og andre smågnagarar lever av. Plantene reagerer på beiting ved at dei utviklar

antibeitestoff. Dette er skadeleg for dyra, særleg for smågnagarar, som helst unngår å ete planter som har utvikla desse stoffa. Ei tid trudde ein at dette kunne medverke til matmangel for smågnagarane, og såleis kunne forklare at det ikkje har vore verkeleg gode smågnagarår på Hardangervidda sidan 1978 – og at det som sidan har vore av toppar i lemenbestanden har kome til andre tidspunkt av året enn sommaren. Målretta forskning har ikkje funne prov for ein slik hypotese, men det er eit faktum at noko dramatisk har skjedd med svingingane i smågnagarbestandane i høgfjellet i denne delen av Noreg.

Når smågnagaråra langt på veg uteblir, er det dramatisk for mange artar i fjellet. Mykje av dyrelivet i høgfjellet er tilpassa sykliske svingingar i smågnagarbestandane. Til dømes har snøugla, fjellvåken, fjelljoen og fjellreven store problem med å klare seg utan gode smågnagarår. Indirekte gir dette òg negative verknader for mellom anna rype og vadefuglane i høgfjellet. Snøugla har ikkje hekkja på Hardangervidda sidan 1974, som var siste år med verkeleg god bestand av fjellmarkmus. Fjellreven er i røynda utdøyd her, men her pågår for tida eit omfattande utsetjingsprogram i håp

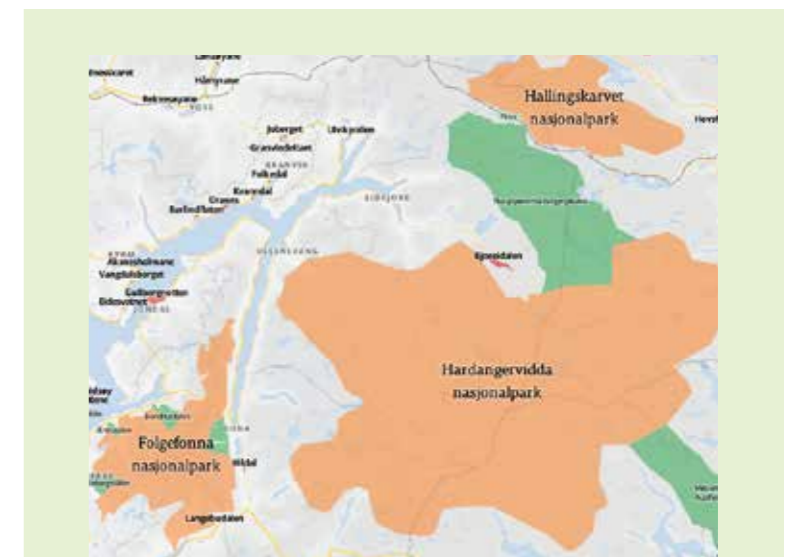
Heilt sidan 1970 har Erik Framstad i NINA fanga smågnagarar ved Finse etter eit standardisert mønster. Resultatet har blitt ein svært verdfull referanse til utviklinga i smågnagarbestandane, der utviklinga diverre ikkje er så positiv. Særleg fjellmarkmusa framviser stor endring. Denne arten er eit viktig byttedyr for mellom anna snøugla. Tilbakegangen hjå smågnagarane er også eit stort problem for fjellreven. Data: Erik Framstad, NINA.

om å få arten reetablert. Det fungerer, men fjellreven er enno avhengig av støtteføring med hundefôr.

NASJONALPARKFORVALTING

Fleire, ikkje minst utlendingar, stiller stundom spørsmål om Hardangervidda verkeleg er ein nasjonalpark. Nasjonalparkar i andre land har andre grunnprinsipp for forvaltninga: Rovdyr har like sentral plass som «snille» dyr, turisthytter er ikkje tillate – og husdyr finst ikkje. Forvaltning av Hardangervidda er eit resultat av talrike kompromiss. Mange kryssande behov vil heilt sikkert skape debatt også i framtida. Kva for ei vidde vil vi overlata til komande generasjonar av planter, dyr og menneske?

Norske nasjonalparkar vert i dag forvalta av politisk oppnemnde personar i eigne nasjonalparkstyre. Hardangervidda er einaste unnatak som ikkje har eit slikt styre. Her gjeld eit anna system, organisert gjennom tre statsforvaltarar og tre fylkesvise tilsynsutval. Den 1. juni i år er det 40 år sidan denne nasjonalparken vart oppretta. Det ligg føre planar om å markere dette med eit spesielt arrangement over sommaren, dersom pandemien på den tida er på eit såpass kontrollert nivå at det let seg gjere å samle folk til eit fysisk møte.

HARDANGERVIDDA NASJONALPARK

Oppretta 1. juni 1981. Den største nasjonalparken i Noreg med sine 3.422 km². Medrekna dei tilstøytande landskapsvernområda Hardangerjøkulen/Skaupsjøen og Møsvatn Austfjell er arealet 4.295 km². Dagleg forvaltning er lagt til statsforvaltarane i Vestland, Oslo og Viken – og Vestfold og Telemark. Ansvar for motorferdsle i nasjonalparken er lagt til fylkesvise tilsynsutval (statlege utval) i dei same fylka. Ei lang rekkje andre offentlege instansar er direkte og indirekte involverte.

HARDANGERVIDDA VILLREINOMRÅDE

Eit 8.122 km² stort område som femner om areal i ni kommunar i tre fylke. Det største villreinområdet i Noreg. Grunneigarane i dette området har jaktrett på villrein på sine vald, eller dei kan inngå samjaktavtale med andre vald.

Kart: Hardangervidda, Folgefonna og Hallingskarvet nasjonalparker. Av Erik Bolstad. Lisens: CC BY SA 3.0.

TANKER OMKRING STORE VERNEOMRÅDER, AREALKREVENDE ARTER OG RESTAURERING AV NATUR

AV SIGMUND HÅGVAR*

HVA ER ET SELVSTENDIG ØKOSYSTEM?

Et selvstendig økosystem må være uavhengig av menneskelig regulering og bare trenge sol og nedbør for å fungere. Det må inneholde komplette nedbørsfelt og det må ha stort nok areal til å huse levedyktige bestander av de mest arealkrevende artene. De naturlige næringskjedene må være representert, inkludert de store topppredatorene.

Når vi ser hvor store arealer bjørn, ulv, jerv og gaupe bruker, og hvor langt enkelt dyr kan vandre, har kanskje Sør-Norge en gang i tiden utgjort en enhet på økosystemnivå. Opprinnelig har også den arealkrevende villreinen brukt fjellområdene i Sør-Norge praktisk talt som ett leveområde, mens arten nå er splittet opp i en rekke mindre bestander. I våre dager ligger bare 5 % av arealene i Sør-Norge mer enn 5 km fra tyngre naturinngrep (som veier, jernbanelinjer, kraftlinjer osv.) – et kriterium som Miljødirektoratet bruker for å definere «vill-

mark». Den største gjenværende villmarka i Sør-Norge er Hardangervidda nasjonalpark. Her finner vi en temmelig levedyktig villreinbestand, men fordi vidda samtidig er beiteområde for sau, holdes de fire store rovdyrene unna. Og når naturlig predasjon uteblir, må villreinbestanden holdes nede ved jakt for å unngå overbeiting. Hardangervidda fungerer ikke som et selvstendig økosystem, selv om nasjonalparken er stor nok til å inneholde levedyktige bestander av for eksempel spurvefugler, rypen og lemen.

RESTAURERING AV NATURKVALITETER

Over hele verden – også i Norge – er fragmentering og ødeleggelse av leveområder en hovedårsak til at arter er truet. Når ingen norske verneområder er store nok til å huse levedyktige bestander av topppredatorene, er deres overlevelse avhengig av at de kan bruke «matriksen» mellom verneområdene – enten som flekkvise, gunstige biotoper eller som gjennomfartsområder eller «korridorer». En stor utfordring i naturvernet

Etter at Vassfaret gikk tapt som naturdokument på 1970-tallet, er Trillemarka et av de få steder i Sør-Norge hvor man kan se ut over et villmarkspreget skogslandskap. Dette er landets største skogsreservat, på 147 km². Egentlig var hele 200 km² verneverdig, men konflikten var store og vernet i 2008 ble et kompromiss. Her står Gjermund Andersen og skuer ut over Trillemarka i august 2002. Han satt i ledelsen av Naturvernforbundet i Oslo og Akershus i 35 år, og arbeidet trofast og iherdig med vern av skog fram til mars i år. Foto: Tom Schandy.

er derfor hvordan vi forvalter de arealene som ikke er vernet. Både nasjonalt og internasjonalt er naturen nå kommet i «reparasjonsalderen». Menneskelig aktivitet må snus fra å være ødeleggende til å bli reparerende. Etter råd fra det internasjonale naturpanelet har FN tatt grep og øremerket det kommende tiåret til restaurering av ødelagte og skadete økosystemer.

Norge skryter allerede av at det sønderskutte skytefeltet på Hjerkin er «tilbakeført» til naturen. Her har fotsoldater, stridsvogner og fly øvet på krig i over 80 år. I en gigantisk ryddesjau er 550 tonn metall

plukket opp, inkludert 19.000 blindgjengere. Veier og andre inngrep er «fjernet» og terrenget gjort så naturlig som mulig. Hele 47.000 vierplanter er satt ut. Med en stor markering ble området nylig innlemmet i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Den arealkrevende villreinen og de rødlistede rypeartene kommer til å flytte inn.

Norge har dessuten allerede gjort en god del for å restaurere drenerte myrer og våtmarker ved å tette grøfter og dermed heve vannspeilet. Disse naturtypene er også viktige for karbonlagring og flomdemping. Andre tiltak kan være å utvide eksisterende

verneområder, å opprette flere mindre verneområder som «step-stones» for vandrende arter, eller – enda bedre – binde sammen gunstige leveområder med korridorer av kvalitetsnatur, slik at individer kan forflytte seg og utveksle genetisk materiale.

FRA TEORI TIL PRAKSIS: NATURVERNFORBUNDET I OSLO OG AKERSHUS FORESLÅR RESTAURERING OG SPREDNINGSKORRIDOR I OSLOMARKA

Uansett hvilke organismegrupper vi har med å gjøre, lever små populasjoner farlig. Selv sopper, lav og insekter kan trenge kvadratkilometre for å overleve på lang sikt. En spesialisert art kan for eksempel være avhengig av død ved av et bestemt treslag i en bestemt dimensjon og et bestemt nedbrytningsstadium. Arten er da avhengig av at dette spesialsubstratet hele tiden produseres innen spredningsrekkevidde, slik at arten kan flytte seg til et nytt sted når stokken den bor på er blitt for nedbrutt. I Nordmarka har vi en del naturreservater, men de ligger spredt, og mange er små. På slutten av 2020 fremla Naturvernforbundet i Oslo og Akershus et godt faglig begrunnet forslag til «Samlet plan for vern og restaurering av skog i Markas nordlige deler». To viktige grep er tatt. For det første foreslås at man slår en stor ring rundt en rekke eksisterende verneområder på Krokskogen og etablerer et landskapsvernområde der kun plukkhogst blir tillatt. For det andre foreslås opprettet en korridor fra Oppkullen-reservatet og sørover til byen mellom Sognsvann og Maridalen. Korridoren har flekkvise partier med gammel skog og forekomst av sjeldne arter, og man tenker seg at mellomliggende partier kan få utvikle seg fritt over tid.

STORE VERNEOMRÅDER TÅLER TIDENS TANN

Jeg har en kjepphest: Vi må prøve å sikre så store verneområder som mulig. Det er en god gave til fremtiden – ikke bare for bevaring av biomangfold, men også for naturopplevelse, rekreasjon og livskvalitet. Her er momentlisten:

- Store områder tåler slitasje bedre enn små områder, enten det gjelder ferdsel, turisme eller forskningsaktivitet.
- Store områder tåler gjerne naturlige katastrofer som brann, stormfelling eller insektangrep uten at hele arealet

går med. Særlig hvis det er en viss topografi, brannstoppende myrer og vassdrag, samt vindstoppende åsrygger, kan gammelskogsarter overleve i partier og utvide arealet sitt etter hvert som ungskog vokser til igjen.

- Store områder har flere arter enn små områder.
- Store områder har større og mer levedyktige bestander av hver enkelt art.
- Store områder er «overskuddsområder» som leverer individer til omkringliggende arealer. Ser du en toppmeis på ditt fuglebrett eller en spurvehauk i din hage, kan disse være klekket i et overskuddsområde et godt stykke unna.
- Store områder er best egnet for friluftsliv, naturopplevelse, forskning og undervisning.

EN NASJONALPARK I ØSTMARKA VED OSLO – EN GAVE TIL FREMTIDEN

De fleste norske nasjonalparker ligger enten langt mot nord eller høyt til fjells. Vi mangler en nasjonalpark som kan være et naturdokument over lavereliggende barskog på Østlandet. Den siste muligheten ligger – overraskende nok – i det småkupert og forbausende intakte skogslandskapet i Østmarka, like utenfor hovedstaden. Oslo og Nordre Follo kommuner har frivillig tilbudt deler av sine kommuneskoger til formålet. Pr. januar 2021 arbeider statsforvalteren (fylkesmannen) i Oslo og Viken

Vi må prøve å sikre så store verneområder som mulig. Det er en god gave til fremtiden – ikke bare for bevaring av biomangfold, men også for naturopplevelse, rekreasjon og livskvalitet.

med å konkretisere forslaget, basert på en rekke innspill som er kommet inn. Østmarkas venner er opprinnelig forslagsstiller. En som er særlig entusiastisk for forslaget er TV-legenden og naturvernveteranen Sverre M. Fjelstad (90). Hans berømte filmer og TV-programmer ble tatt opp i Østmarka. Allerede i sin ungdom skrev han en stil om «Østmarka som nasjonalpark». Denne nasjonalparken på kanskje 30 km² kan bli en god gave til fremtiden, beliggende inntil det allerede vernede Østmarka naturreservat på 18 km². Det er velkjent at Østmarka i flere år har huset ulv, med noen ynglinger. At ulven finner området interessant, indikerer fredelige og viltrike arealer. Her er ellers både arter som bever, storfugl, fiskeørn, tretåspett, hønsehauk og ulike ugler.

ETHÅP FOR DE FIRE STORE ROVDYRENE?

Konflikten med husdyr på beite er vanskelig, og det er selvsagt smertelig for bønder å finne sine dyr skadet eller drept av rovdyr.

Vi er imidlertid forpliktet av internasjonale avtaler til å ta artene med oss inn i fremtiden. Ett viktig prinsipp må være å prøve å holde husdyr og rovdyr mest mulig skilt i tid og rom. Blant annet derfor har vi soner der enten husdyr eller rovdyr skal prioriteres. Østmarka ligger for eksempel innenfor forvaltningssonen for ulv, der denne arten skal ha prioritet. Flere momenter taler for at de fire store rovdynene bør kunne klare seg i Norge på lang sikt. Bestandene er til dels felles med Sverige, slik at totalarealet dyrene kan bruke er stort. De to landene har dessuten noe av verdens høyeste bestand av elg, og rådyrbestanden er også god. Det skulle være tilstrekkelig med naturlige byttedyr. I dag holdes bestandene nede ved menneskets jakt. Alle de fire store rovdynene har et potensial til å øke sine bestander dersom jakttrykket dempes. Dessverre har myndighetene satt så lave bestandsmål at innavl er en trussel.

► *Ulv i Aurskogreviret april 2020. Foto: Øystein Søbye.*

Skal Norge oppfylle sine internasjonale forpliktelser om å bevare selv arealkrevende arter, må kommandostrukturen i arealdisponeringen gjenopprettes, og kommunenes kompetanse bedres.

NASJONAL STYRING MED AREALDISPONERINGEN ER SVEKKET

Trillemarka-Rollagsfjell i tidligere Buskerud er et av Norges største naturreservater, på 147 km². I dette skogslandskapet kan man finne urskogsneare partier og en rekke rødlistede arter. Vernesaken var svært konfliktfylt, og fredningen i 2008 ble et skille i skogvernet. Stortinget krevde at alt vern fra da av skulle være frivillig. Mens vernet tidligere hadde vært myndighetsstyrt, ble man nå prisgitt hva grunneiere selv tilbød. Heldigvis har interessen for å «selge til vern» vært ganske stor, men flere kjente og viktige områder med store verneverdier blir ikke tatt hånd om. Miljødirektoratet prøver å styre noe ved å «bestille» skogtyper som er dårlig representert i vernet. Det er også vanskelig i denne situasjonen å få til store verneområder.

Både vern og restaurering av natur bør styres nasjonalt, etter overordnede planer. Da må kommandostrukturen i miljøvernet være i orden. Men Solberg-regjeringen har svekket myndighetenes grep om den langsiktige arealdisponeringen i landet vårt. Den viktige planavdelingen er tatt ut av Klima- og miljødepartementet og overført til Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Videre er statsforvalterne (tidligere fylkesmennene) bedt om å ikke legge seg bort i kommunenes arealplaner. INON (inngrepsfrie naturområder) blir ikke

lenger benyttet som kriterium for vern, og det hogges i de siste urskogsneare miljøene – til dels med statstilskudd. Kommunene er gitt stor frihet i arealdisponeringen, noe som blant annet resulterer i nedbygging av fjellskogen med gigantiske hyttefelt og rause dispensasjoner for bygging i strandsonen. Kommunene har selv fjernet sine heltidsansatte og kompetente miljøvernledere, som skulle tenke økologisk og langsiktig. Her er det mye å ta tak i for en mere grønn, ny regjering!

Skal Norge oppfylle sine internasjonale forpliktelser om å bevare selv arealkrevende arter, må kommandostrukturen i arealdisponeringen gjenopprettes, og kommunenes kompetanse bedres. Restaurering av natur bør gjøres med et stort, landskapsøkologisk overblikk, der for eksempel store rovdyr får muligheter til å utveksle individer og gener. Hva betyr for eksempel alle de høye viltgjerder som nå finnes langs veier og toglinjer for dyrenes vandringsmuligheter? Er man i ferd med å gjerde inn Norge i et antall innhegninger? Man bør systematisk se om det er mulig å slå ring rundt restområder av viktig natur, for eksempel naturskogsrester, og etablere store verneområder hvor yngre skogspartier får anledning til å utvikle seg fritt. Snart er slike muligheter borte. Vi må tenke langt fremover, og vi må tenke redningsaksjoner. Det kjennes meningsfullt.

► Dette kan bli Norges neste nasjonalpark, i Østmarka nær hovedstaden! Vi mangler en nasjonalpark i de lavereliggende skogstraktene på Østlandet. Så nær landets største befolkningssentrum ligger et forbløffende intakt, kupert og spennende skogslandskap. Oslo og Nordre Follo kommuner gir frivillig av sine kommuneskoger til formålet. Her ser vi utsikt fra Tonekollen, over Mosjøen. Foto: Sigmund Hågvar.

HVA OM VI ANLA EN VIRKELIG NASJONALPARK PÅ HARDANGERVIDDA?

Det vi har i dag er i bunn og grunn en parodi på en nasjonalpark, hvor viktige ville dyr av den opprinnelige fauna er nektet adgang

AV HARALD KRYVI*

 Sauer i Hardangervidda nasjonalpark september 2019.
Foto: Viktor Ronnert / Shutterstock.

Slik nasjonalparken virker i dag, fremstår den nærmest som et høytliggende landbruksområde, i hovedsak lagt til rette for å glede sau, jegere, turister og fiskere.

Kanskje vi burde snu på det hele, og avsette et skikkelig stort område i den hensikt å bevare den opprinnelige fauna og flora? Skulle det vært utgangspunktet, måtte vi nok ha satt i verk ganske mange drastiske tiltak.

KANSKJE IKKE SÅ MANGE er oppmerksomme på det, men Norge har i dag faktisk ikke avsatt ett eneste område med et helhetlig økosystem som inkluderer rovdyr. I stedet for primært å være til for

Zoologen Harald Kryvi har over flere tiår bekymret seg over norsk naturvernpolitikk og mangelen på nasjonale målsetninger. Dette har ledet ham til et stort engasjement for vern av de store rovdynene i Norge. I 2015 tok han, sammen med professorene Nils Chr. Stenseth og Dag O. Hessen fra Universitetet i Oslo, initiativ til et opprop for rovdynene. Flere hundre biologer i Norge og Sverige undertegnet kampanjen som hadde følgende innledning: «Undertegnede fagbiologer vil gjerne gi uttrykk for sterk bekymring når det gjelder fremtiden for de store norske rovdynene.» Videre fremholdt oppropet viktigheten av at vi i Norge snarest kommer i gang med «å sikre arealer med intakte økosystemer, med minst mulig menneskelig påvirkning», hvor også rovdynene har en naturlig plass og får utvikle seg til levedyktige bestander.

I denne artikkelen, som Kryvi skrev allerede i 2003, formulerte han sine visjoner om Hardangervidda som en nasjonalpark der menneskelig påvirkning som turisme, jakt og næringsvirksomhet må vike for den vilde naturen. Fokus skulle være på bevaring av de naturlig forekommende dyre- og plantearter, og alle de store rovdynene skulle kunne etablere seg i parken.

Ville vi hatt et større og mer robust artsmangfold på vidda, dersom norsk naturforvaltning hadde lyttet til Kryvi allerede i 2003? Ville villreinen vært mindre plaget av fotråte og matmangel, og hadde folks holdninger til rovdyr i norsk natur vært mindre polarisert i dag?

ville dyr, er våre nasjonalparker definert å skulle dekke menneskenes tarv og ønsker og behov, og der hvor dette kolliderer med hensyn til faunaen, må villdyrene vike.

Status for f.eks. Hardangervidda nasjonalpark i dag er at det i prinsippet er et landbruksområde. Naturlige rovdyn som bjørn, ulv og jerv er sterkt uønsket, ikke fordi de er noen direkte fare for mennesker, men fordi de kan klusse til landbruket i parken.

Hvorfor er Norge et slikt merkelig land på dette området? Det er ikke lett å svare på, men sikkert er det at vi har vært sære ganske lenge. Nasjonalparktanken kommer fra USA, hvor den første park ble

Gaupe.
Foto: Kjartan Trana.

opprettet allerede i 1872. Parkene i USA har i dag helt andre grunnprinsipper enn det våre har, og til dels andre enn dem som opprinnelig var trukket opp. F.eks. ble en tid såkalte «gode dyr» beskyttet ved at man jaktet på de «slemme» rovdirene. Sverige opprettet sin første nasjonalpark i 1903, og hadde allerede i 1909 hele ni parker. I flere av disse var det ikke en gang tillatt med turisthytter. I Norge ble på samme tid (allerede i 1902) de første forslagene fremmet om opprettelse av parker, men det skulle gå helt til 1962 før den første kom.

Det er karakteristisk for reglene for de fleste norske parker at hensynet til opprinnelig, tradisjonell landbruksaktivitet, inkludert jakt, på en forbilledlig måte er ivaretatt og vernet. Særlig er interessene til de som har glede av å skyte dyr godt vernet, og danner i en del tilfeller hovedgrunnlaget for parkene – slik som tilfellet er med villreinen på Hardangervidda. Rettighetene til andre deler av faunaen, særlig de «slemme» dyrene, er derimot ikke gitt plass i det hele tatt – noe sted. Tvert imot, de er overhodet ikke velkommen. Andre dyr igjen, som kan være sterkt truet, som fjellrev, kongeørn og snøugle, har myndighetene stort

sett ikke brydd seg om i det hele tatt. Situasjonen er dermed at inn på Hardangervidda slippes hver sommersesong ganske mange tusen sauer. De eksakte tall er svært vanskelig å finne frem til, men sikkert er at det om sommeren er langt flere sauer enn villrein. Det er selvsagt at dette påvirker reinens beiteforhold, men det har vært påfallende lite diskutert. Sau er også hovedargumentet for at rovdyr er bannlyst på vidda.

Inne i parken er det 100 til 150 km kjørbare vei (alt etter hvordan dette defineres). Snøscootere kjører over vidda vinterstid, og i tiden omkring høstjakten kommer traktorer, firehjulstrekkere og sjøfly. Mange jegere bærer ikke byttet tilbake til bygda selv, slik som i gamle dager.

Man har fokusert mye på trafikken på Rv. 7 over vidda, og til og med syklistene på rallarveien, men tiden burde nå være inne for å stille en del helt andre og langt viktigere spørsmål. Imidlertid har altså en del spesielle holdninger gjort villmarks- og villdyrskusjonene meget rotete her til lands.

ÉN ÅRSÅK ER HOLDNINGEN at når et rovdyr dreper og spiser et bytte som er et vilt dyr, er det i grunnen helt greit. Men hvis rovdiret tar et landbruksdyr, er det bestialske, grusomt, morderisk og det som verre er. Man graderer lidelse og kritikkverdighet – og dette inkluderer til og med etikuttvalget i departementet – slik at det er svært synd på sau som dør, men ikke noe synd på elgkalver (hvis man ikke er elgjeger, da). Det er klart at dette fører diskusjonen helt på villspor.

For det andre synes det akseptabelt at ca. 100.000 sauer dør av ikke-rovdirerelaterte årsaker på sommerbeite. Det er kort og godt helt greit, en del av spillet, og er noe som praktisk talt ingen vil diskutere. Hvilke lidelser som disse sakedøende dyr påføres, er et ikke-tema. Når man vet at de norske ulvene siste år la ned 700 sauer, ser man i et glimt at rovdirediskusjonen er ganske avhengslene her til lands. (FVR anmerking; Antall ulv i Norge 2003: 18-20 helnorske. Antall ulv i Norge 2020: 50-58 helnorske. Påviste sauetap til ulv: 188. Rovdata.)

For det tredje må noen ivrige lobbyister ha lurt myndighetene til å tro at balanse i naturen er avhengig av at vi skyter dyr. Med andre ord, at jegerne er de virkelige naturbevarere. Det er jo mildt sagt svært langt fra sannheten, særlig når man vet at de dyrene vi snakker om er mange millioner år gamle arter, og har utviklet seg sammen hele tiden. Dette er tilbake til et primitivt syn om «de slemme» og «de gode» dyrene. Det er jo en begredelig situasjon å måtte konstatere at man i kongeriket har betalt ut skuddpremie for i alt 24.000 eksemplarer av våre fire store rovdire, de samme dyrene som vi nå av internasjonale avtaler er forpliktet til å ta spesielt vare på.

Og dette primitive natursynet lever i beste velgående, men nå i en ganske mye mer uappetittlig utgave. Det er et innspill som er i ferd med å manifestere seg, som går ut på at de store rovdire faktisk er hjertelig velkommen – forutsatt at man får lov til å drepe dem som rekreasjon! Slipp inn ulv og gaupe, men la oss få skyte dem, det synes å bli en av bærebjelkene i den fremtidige forvaltningen. Jeg vet ikke om det kan bli mye kvalmere.

Jerv i Kajana-området i Midt-Finland mars 2016.
Foto: Tom Dyring.

Villreinflokk på Hardangervidda oktober 2012.
Foto: Arne Nævra.

Etter mitt syn er tiden overmoden for å se på problemkomplekset på nytt, og forsøke å snu om på alt og si at vi ønsker ihvertfall én skikkelig nasjonalpark – med rovdyr – slik man har ellers i verden. Og så regulere det hele ut fra dette.

Kanskje vi da bare burde innse at sau ikke har noe naturlig plass i fjellets økosystem?

Kanskje vi ikke lenger bare skal godta destruktive aktiviteter som begrunnes med at «slik har vi gjort det i alle år»? Kanskje jegerne burde holde seg på skytebaner, og la noen villmarker få være i fred? Spesielt burde ikke dyr i nasjonalparkene tillates å bli skutt.

Og for å være helt kjettersk, kanskje selv turistforeningen burde holde seg litt tilbake, slik at den opprinnelige fauna kunne få litt fred? Kanskje folk burde oppfordres til å følge stiene og kvisteløypene, slik at dyrene kunne vite at det finnes enkelte fredelige områder innimellom?

I TILFELLE VI ØNSKER å opprette en ekte nasjonalpark, peker Hardangervidda seg ut som ett av de mer aktuelle områdene, selv om arbeidet med å få det til å fungere ville måtte ta svært lang tid. Vidda er nylig definert av NINA som egnet for alle våre fire store rovdyr. Der kan man bygge på et eksisterende område, det er stort og det er rikelig med byttedyr for både rovdyr og åtselspisere. Faktisk kunne Hardangervidda bli en fantastisk flott og spennende park. Og hvem skulle den være til for? Jo, den

burde defineres i hovedsak å være til for å verne dyrene og plantene i området, og utformes deretter. Et relevant spørsmål i forbindelse med begrunnelse for en nasjonalpark av denne kategori er nemlig: Hva har vi å overlevere til de kommende generasjoner – om hundrevis av år? Skal det bare være halv- og helsivili-

serte områder alt sammen? Stort sett uten noen av de «slemme» rovdyrene? Det er klart at skal man oppnå de mål som her er skissert, må det skje gradvis. Man bør sette opp en langsiktig plan for utfasing av sauedrift på vidda; utfasing av jakt; innpassing av bjørn, jerv og ulv; gradvis strengere regulering av fotturisme; la

veiene gro til. Prinsippet må være at her skal naturen råde. Biologisk produksjon må forbli i naturen der oppe, og tilfalle dyrene som hører til i området.

Det hadde blitt noe til nasjonalpark, det.

JAKTEN PÅ NORGES SISTE VILLMARK

TEKST OG FOTO: BJØRN HENRIK STAVDAL JOHANSEN

Villmark. Selve ordet har et magisk sus over seg. Et sus som danner bilder. Bilder av en urørt natur. En natur som får være seg selv. En natur som får eksistere for sin egen del. Hvor fjellet får stå urørt, fritt for monstremaster, vindturbiner, motorveier og hyttefelt. Hvor trærne kan vokse seg gamle, og dø i fred. Hvor villrein kan gjennomføre sine evige vandringer uten hindringer og stengsler. Hvor naturen kan eksistere vilt og hemningsløst. Jage. Beite og leve, uforstyrret.

Men villmarka forsvinner. Bygges ned fra alle kanter. Fraktureres. Og leveområdene til våre ville arter forsvinner. Hyttefelt etter hyttefelt sluker natur i et rasende tempo, under mantraet «utvikling».

Det er en grønn vårdag. Jeg går krokboyd opp den bratte lia her i Flå, som jeg har gjort så mange ganger før. Følger en kombinasjon av gamle seterveier og dyretråkk på vei oppover til et av mine fristeder. En frisk lunge av skog brutt opp av et nettverk med myrer, bekker og små vann. Her har jeg brukt mye tid de siste årene, og lært å sette pris på møter med beitende elg. Opplevd orrfuglens spill – og storfuglens buldrende oppflukt. Hvor jeg har sittet ved et lite tyribål og nytt en kaffetår, akkompagnert av froskenes parringssang. En liten flik med urørt natur, en times marsj fra stueveggen. Svette siler når jeg omsider kommer opp det bratteste partiet. Jeg løfter blikket og forventer å se innover den glisne furuskogen, men blir i stedet møtt av et bedrøvelig syn. Et sår i landskapet åpenbarer seg. Skogen har blitt meid til side. Torva har blitt vrent opp, og det istykkersprengte fjellet ligger fremme i dagen som et åpent kjøttår. En gjørmete vei bukter seg videre oppover, forbi et nytt grustak. Det er med tårer i øynene jeg ser ut over ødeleggelsen. Det første tegnet til at det prosjekterte hyttefeltet her oppe har begynt sitt naturhærverk. I tiden som følger kan jeg høre det helt hjemmefra. Naturen som sprenges til side. Og jeg kan se hvordan gamle tråkk gror igjen, som et resultat av at naturens beboere har flyktet til andre områder. Verdien av å bo i denne bygda rives bort bit for bit, i takt med tap av natur. For det er jo nettopp nærhet til natur jeg søker etter ved å bo på bygda.

Dessverre er ikke min opplevelse unik. Den har blitt regelen fremfor unntaket. Men det var denne opplevelsen som vekket meg. Og som var startskuddet for min reise i jakten på Norges siste villmark.

På litt over hundre år har vi slukt opp rundt 80 % av villmarka i Norge. Halve landet var villmark, men i dag har vi bare 11,5 % igjen av landarealet som er villmarkspreget. Årsaken er et forvaklet verdisyn når det gjelder vår felles naturarv. Når natur omtales, er det nesten alltid i kroner og ører. Rypesteggens kakling i en vårvarm fjelli. Storlommens skrik en lys sommer natt. Myggens susing og ørretens vak. Elgens hvilesteder og villreinsens fødestue. Alt redusert til hogstklasser, hyttefelt, vindkraft, vannkraft, fiskekort, jaktkort, beitemarker, turistattraksjon, odell og arv. Det finnes ingen grenser for menneskets egoisme og destruktivitet, og for få i dag ser ut til å ha noen forståelse for naturens, dyrenes og plantenes iboende kvaliteter. At både elg, ulv og rype alle har en eksistensiell egenverdi. Den hule trestammen hvor ekornet har gjort sitt bol. Den spirende furua som om femti år skal gi bolig for et kull med hønsehauk. For få har forståelse for at ingen hersker over naturen. Elgen går dit den vil. Rypa flyr der den måtte ønske. I vårt driv etter blind ressursutnyttelse har naturen gått tapt, og villmark har måttet vike for kulturen. Er dette riktig? At villreinen mister kalvingsområder for alltid – slik at Ola Nordmann skal nyte påsken i hytteveggen? At tiuren for alltid må tie – fordi det var enklest å ta en flatehogst ved leiken? At natur kun skal kunne eksistere så lenge det passer oss?

► Bjørn Henrik Stavdal Johansen er naturveileder. På YouTube-kanalen hans, Naturveilederen, finnes flere filmer han har laget til prosjektet «Jakten på den siste villmark». Her er forfatteren ved teltplass i Reinsjøfjell i 2020.

► Småspove i Femundsmarka i 2020.

Når villmark forsvinner er det som regel for alltid. I det øyeblikket et område har gjennomgått en omregulering til hyttefelt, vindkraftanlegg eller veibygging, vil terskelen for at nærliggende områder mottar samme behandling senkes. Og fra sentrum av ethvert tiltak ser vi ringvirkninger av destruksjon spre seg som en verkebyll. Alt dette i en tid hvor arter dør ut i et høyt tempo over hele verden. Hvor en av våre helt klart største utfordringer er tap av biologisk mangfold. Et mangfold som er helt avhengig av en sammenhengende, komplett natur.

Mine reiser inn i villmarkspregete områder har ført meg langt fra folk. Men felles for alle disse stedene er allikevel at det finnes spor etter mennesker her. Og jeg konkluderte tidlig med at man ikke kan regne villmark som et område hvor det ikke har eksistert folk – men snarere områder som ikke har blitt ødelagt av menneskers rovdrift. Selv om det finnes tydelige spor etter mennesker i Femundsmarka, er det få steder jeg kan kjenne på et sus av villmark som her. Og selv om gamle bogestillinger ligger åpne i dagen i fjellheimen – er ikke disse til hinder for natur, men snarere et bevis på naturens

betydning for våre forfedre. Jeg har gjort meg mange tanker rundt dette. Hvordan vi gikk fra en kultur hvor kampen handlet om å få nok – til å bli et samfunn som bare vil ha mer. Hvor den eneste positive utvikling er vekst. Men vekst for vekstens skyld er ikke nødvendigvis positiv. Spesielt ikke for naturen. Den viktigste årsaken til at arter dør ut i dag er tap av leveområder som en følge av menneskelig aktivitet. Det er helt klart at vår naturutnyttelse ikke harmonerer med en bærekraftig fremtid.

Når man snakker om tap av natur er det oftest lettest å bruke tydelige eksempler. Sopp, lav og insekter ingen har hørt om klirer ikke godt når man skal snakke om å ivareta naturens interesser. Rovdyr brukes ofte som et symbol for det villeste av det ville – men det aller beste eksempelet vi har i Norge er nok snarere villreinen. Det er nemlig den sørnorske villreinen som har den tvilsomme æren av å være den siste rest av den europeiske fjellreinstammen. Men villreinen blir presset fra alle kanter. Dette er en art som beveger seg over enorme områder, på søken etter mat, kalvingsplasser og ly fra plagsomme insekter. Men vandringene deres begrenses stadig.

Veier, jernbane, kraftlinjer, hyttefelt og trafikkerte turiststier har gjort at leveområdene til villreinen krymper og deles opp. Reinen krysser ganske enkelt ikke barrierene vi skaper, og blir tvunget til å leve på mindre områder. Et godt eksempel er Dovrefjell og Rondane, som tidligere var det største sammenhengende villreinområdet vi hadde – men som stykkevis har blitt delt opp til syv separerte villreinområder. Dette kan ha flere konsekvenser, både for villreinenens genetikk og sykdomsbilde – men det kan også ha ringvirkninger for økosystemet i sin helhet. Villreinen er et godt og synlig eksempel på konsekvenser av vår utnyttelse av naturen, men møter allikevel motgang fra kommunepolitikere som kun evner å tenke kortsiktig økonomisk vinning i form av utbygging og naturutnyttelse.

Jeg er tilhenger av å bruke naturen. Mennesket har aldri vært sidestilt og adskilt fra naturen, men en del av den. Og det kommer vi til å fortsette med å være. Vi kommer til å fortsette med å høste fra naturen. Men høsting er avhengig av en levende natur. En produksjon som er større en uttaket. Og jeg stiller meg tvilende til dagens forvaltning, hvor det legges tung vekt på lokalt selvstyre, og råderett over egne ressurser. At grunneiere med loven i hånd kan utslette alt de ser av småvilt uten noen form for regulering. Vi trenger – nei, *naturen* trenger – at vi løfter blikket, og greier å forvalte naturen i en større sammenheng. Vi må sørge for at forvaltning foregår over større områder. Der en kommune turer frem med raske grep for å skape vekst, kan nasjonale og internasjonale naturverdier gå tapt for alltid. Naturen trenger at vi tar noen steg tilbake, og lar store nok områder forbli natur. Ekte. Urørt og vill. Slik at komplette økosystemer med gammelskog og våtmark kan eksistere, og legge et grunnlag for at biomangfoldet kan ivaretas for fremtidige generasjoner. Villmarka trenger ikke vår hjelp for å forbli villmark. Den trenger vårt fravær.

Naturens prosesser er langsomme, kaotiske og til tider uforutsigbare. Et tre kan bruke flere hundre år på å vokse opp, bli gammelt, dø og brytes ned. Men det kan også bli truffet av lynet, brenne og møte en tidlig død. Det kan knekke under vekten av snø. Bli revet opp av vinden. Tatt av flom eller snøskred. Og desto mindre et bestand er, desto større er sjansen for at en katastrofe kan utrydde det helt. Derfor trenger vi store arealer med natur. Et sikkerhetsnett i form av større sammenhengende, inngrepsfrie

naturområder. Men i dag er disse flekkene små og adskilt. Innen økologien snakker vi om «source» og «sink». Gode habitater, hvor produksjonen er god. Naturfabrikkene. Som sender ut sine forsyninger til omkringliggende områder. Områder som ikke makter å produsere tilfredsstillende, men som blir forsynt av naturfabrikkene. Kanskje vi burde la fabrikkene jobbe i fred? Hegne om dem? La dem jobbe og produsere i sitt naturlige sakte tempo. Naturens prosesser er langsomme. Noe som også bør reflekteres i måten vi bruker naturen på. Skal våre naturverdier beskyttes, må de forvaltes ikke bare over større regioner, men også over lenger tidsperioder. Kanskje løsningen kunne vært grønne lunges. Hele fjellområder hvor det var forskriftsfestet at her skulle naturen få stå urørt? Et friområde, hvor våre ville arter kunne leve gjennom sitt livsløp? Og hva vil være bedre enn å benytte seg av de siste flekkene av villmark? Kanskje til og med restaurere natur, og gi den tilbake – for å skape korridorer hvor ville arter kunne vandre. Spre seg. For å opprettholde en god genetisk flyt? For å forebygge fortetting og smittespredning? Jeg har ikke svarene. Bare mange spørsmål. Men kartet over de få områdene med urørt natur snakker for meg et tydelig språk. Vi gjør noe feil.

Da mitt nærområde ble bygd ned bestemte jeg meg for å begynne med oppsøking av de siste flekkene vi har igjen av villmark i Norge. Og når jeg studerer kartet blir det tydelig at flekkene vi har, ofte er i tilknytning til nasjonalparker. Dette forteller om viktigheten av å verne store sammenhengende naturområder for fremtiden. Etter å ha besøkt flere slike steder er opplevelsen delt. Jeg opplever flere steder hvor nasjonalparkene er ville og vakre der de ligger i et sus av evig ensomhet. Men jeg opplever også nasjonalparker som er tungt regulert. Stabbursdalen nasjonalpark, med reinsgjerdet og sår i naturen etter motorisert ferdsel. Dagesvis med vandring uten

å se en eneste elg, hare eller rype. Langsua nasjonalpark, der hele verneområdet er delt opp av kilometer på kilometer med høye sauegjerdet – hvor det bare er flekkvis man får et hint av villmark. Hallingskarvet nasjonalpark, som er rammet inn av jernbane, riksvei og strømlinjer. Og jeg innser at selv her hvor kartet viser villmarkspreget natur, regulerer og påvirker vi naturen i aller høyeste grad. Derfor spør jeg meg selv – «Finnes det noe villmark igjen i Norge?

Ekte villmark? Hvor naturen eksisterer på sine egne premisser?». Mine erfaringer vil jeg fortsette å dele i tiden fremover, og det er mange flekker av villmark igjen som skal oppsøkes. Min reise vil fortsette – så jeg håper dere vil følge meg i jakten på Norges siste villmark.

► Skogparti i Kongsberg i 2020.

SAUEN KAN TRUE VILLREINEN

AV TOR PUNSVIK*

Hva betyr hard sauebeiting for naturen og for villreinen? Når store rovdyr holdes borte av hensyn til sauenæringen, forsvinner villreinens «helsetilsyn» og saueholdet kan bidra til å spre den fryktede skrantesjuka. Gjennom 36 år som fylkesmannens viltforvalter i Agder har jeg hatt et stort ansvar for forvaltning av villrein og rovvilt. Det har representert mye omgang og samarbeid med sauenæringen, som har sitt tyngdepunkt her sør.

DEN «HELLIGE SAUEN»

Jeg har en rekke ganger etterlyst mer kunnskap om både mulige konfliktforhold mellom villrein og sau, samt generell kunnskap om sauens påvirkning av fjelløkologien. I arbeidet med både verneplan og flerbruksplan for Setesdal Vesthei, og seinere Regional plan for Setesdalsområdet (Heiplanen), har spørsmålet om det omfattende saueholdet kommet opp. Men det har aldri vært tatt opp seriøst videre i disse planprosessene. Dels manglet det politisk mot og vilje, og dels skyldes det en generell motstand mot og interesse for belysningen fra næringen sin side. «Sau» har i «fjelløkologiprat» litt samme status som «Voldemort» i Harry Potter – hvis navn man ikke nevner.

I beste sendetid på NRK midt på 1990-tallet sa jeg at villreinforvalterne lurte på om bæreevnen for villrein i Setesdal Ryfylke var på 2.000 eller 3.000 vinterdyr. Men da jeg i samme åndedrag etterlyste vilje til å diskutere hvorvidt 180.000 sauer i det samme området var bærekraftig ble det livat. Miljøvern sjefen i nabofylket Aust-Agder fryktet for at jeg nå satte den pågående verneplanprosessen i fare, og jeg ble eget tema under eventuelt på årsmøtet til Vest-Agder Senterparti.

Gjennom årene 2004-06 var jeg sekretær for det nasjonale SatNat-prosjektet til Norsk Romsenter og Miljødirektoratet, og vi gjennomførte et delprosjekt der formålet var å kartlegge vegetasjon, og dermed beiteressurser i Setesdal Ryfylke ved hjelp av hypermoderne satellittbildebilder. Heller ikke dette ønsket sauenæringen å delta i, for her fryktet man nok at ubehagelige kunnskaper og spørsmål kunne dukke opp. Jeg klandrer ikke næringen, det er uviljen til å

søke kunnskap i fagmiljøene og feige unnvikende politikere jeg har vært frustrert over.

Det var innledningen, så var det de ulike temaene, kunnskapen og refleksjonene.

HVA BETYR SAUEN FOR FJELLØKOLOGIEN I SETESDAL RYFYLKEHEIENE?

Jeg har vandret en god del i Setesdal Ryfylke, og ser store forskjeller i vegetasjonen mellom de ulike delene, som mellom store deler av Frafjord-, Ryfylke- og Sirdalsheiene på den ene siden og Bykleheiene nord og øst for Hovden på den andre. Naturligvis er det også forskjeller i naturgitte forhold, men også i påvirkningsgraden av langvarig hard sauebeiting. Når urter og vier i stor grad er fraværende, og store områder med uspiselige finnskjeggheier dominerer i de førstnevnte, så tilskriver jeg det et svært hardt beitepress av sau over veldig lang tid.

I boka *Villreinens rike* fra 1999 skriver botanikker og førstekonsevtor ved Agder Naturmuseum, Per Arvid Åsen, blant annet: *Slettene på bunnen av heiedalene er ofte dominert av stivt og næringsfattig finnskjegg, for eksempel ved den nedlagte fjellgården Fed, hvor grasen dominerer fullstendig som følge av overbeiting av sau over lang tid. – Forekomsten av finnskjegg øker betydelig med vedvarende sauebeiting, mens smyle og fjellgulaks blir fortrent. Plantesamfunn med overvekt av finnskjegg er svært vanlige i Sirdalsheiene, og mer enn 70 stedsnavn i Sirdal inneholder plantenavnet finn.*

Professorene Gunnar Austrheim ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og Atle Mysterud ved Universitetet i Oslo er de som har studert de økologiske effektene av sauebeiting best i Norge, også

*Pensjonert viltforvalter i Agder.

► Det hender at hele flokker av rein blir tatt av snøras, og kadavrene blir liggende i måneder. Da kommer jervens renovasjonsevne til god nytte – som her i Oppdal i 2015. Foto: Tor Harald Landløpet.

gjennom arbeider i Sirdalsheiene. I en kronikk i *Nationen* 20. oktober 2010 gjør de seg en del interessante betraktninger, og de som jeg undres over hva som ligger i begrepet «bærekraftig beitetrykk». Både et øvre og nedre tak for sauetetthet kunne vært ønskelig. For høy tetthet gir overbeiting, og for lav tetthet medfører gjengroing. To små utdrag av kronikken gjengis: *Skal vi maksimere produksjon av sauekjøtt eller kvaliteten på sauekjøttet? Skal måltallet først og fremst sikre langvarig økosystemproduksjon, dvs. forhindre overbeiting eller gjengroing? Eller er det viktigere å unngå for store effekter på andre organismegrupper? Kanskje målet bør være avhengig av om vi er i en nasjonalpark, landskapsvernområder, LNF-områder eller areal med en annen forvaltningsstatus? – Vår frustrasjon som forskere over at det ikke finnes klare mål for beitingen, ble møtt med undring blant forvalterne. Målene er et «bærekraftig beitehold» og «passende*

beitetrykk» og det må «ikke overstige tålegrensene», fikk vi opplyst. Problemet er at ingen vet hva dette innebærer, og ulike interessegrupper vil legge forskjellige meninger i begrepet. Det blir velmente, men litt innholdsløse mål.

Min umiddelbare respons er at det nettopp er i våre store landskapsvernområder her sør at det burde tas større hensyn til økologi i forhold til beitetrykket som et ubegrenset antall sau representerer – både for å hindre overbeiting og opprettholde biologisk mangfold. Villreinstammen er tross alt hovedformålet i forbindelse med vernet her – både som internasjonal ansvarsart for Norge og Europas sørligste bestand. Derfor må det jobbes mer aktivt for å finne ut hva et økologisk sunt tak for bæreevne bør være.

Midt på 1990-tallet fremmet forskerne Göran Högstedt og Tarald Seldal ved Universitetet i Bergen hypoteser om at hard

beiting av sau i våre heiområder fremmet produksjon av antibeitestoffer i beiteplantene, som hemmet nedbrytning og opptak av plantenes næringsemner. Det var i første rekke enmagede dyr og fugler de mente ble rammet av disse motstandststoffene, og både rypetettheter og smågnagersykluser i fjellet ble trukket inn i disse hypotesene. Forsøk i felt ble utført blant annet i Sirdal. Jeg syntes hypotesene var spennende, men måtte som ledende fagfolk konkludere med at forskerne bak hypotesene nok trakk vel hastige konklusjoner basert på laboratoriestudier, for spinkelt forskningsmateriale fra felt og manglende ydmykhet i sin tilnærming. Det var synd, for jeg tror forskning på dette feltet er viktig og nødvendig.

I sin tid ble det tatt ut kjerrelass på kjerrelass med ryper fra Sirdalsheiene, og i mange år var Sirdal Norges fremste rypekommune. De tre rypene i kommunevåpenet gjenspeiler det. I dag er det heller glissent med fugl, sjøl om de årlige variasjonene er store. Men mens jeg på mine vandringer i Ryfylke og Frafjordheiene har sett svært lite ryper, så har jeg en annen opplevelse i Bykleheiene. Jeg og mange med meg tror hard saubeiting har endret vegetasjonen i disfavør av ryper. Begge rypeartene står forresten på den nasjonale rødlista grunnet kraftig bestandsnedgang.

Men det er også åpenbart at hard saubeiting i disse sørlige heiene har bidradd til å hindre gjengroing og til å holde skoggrensa lenger nede enn den ellers ville vært.

HVA GJØR TETTE SAUEBESTANDER MED LEVE- OG BEITEFORHOLDENE FOR VILLREINEN?

Det foreligger mye synsing, men lite av godt dokumentert forskning som viser hvordan sauens tilstedeværelse påvirker villreinens valg av beiteområder og atferd. Mange studier både nasjonalt og internasjonalt viser at en moderat beiting av drøvtyggere fremmer veksten hos de aller fleste beiteplanter. Men overbeiting er også et velkjent fenomen som medfører at artssammensetningen i vegetasjonen endres i favør av mindre attraktive eller uspiselige beiteplanter, samt at erosjon og utvasking – og dermed brakklegging – følger med. Men hva er moderat beiting? Det er den åpenbare utfordringen om en skal sikre bærekraftig forvaltning av så vel villrein som bufe over lang tid, sjøl i et landskap som

allerede er sterkt beiteprega og som også fra naturens side er svært skrint grunnfjell.

Kvaliteten på dyra er en viktig parameter å ta hensyn til. Villreinstammen er i dag langt lavere enn den var for 40 år siden, og i langt bedre kondisjon og produksjon. Det skyldes en villet forvaltningspolitikk, og i tillegg til færre dyr er sammensetningen dreidd slik at det nå er et langt større innslag av voksne bukker som nytter randområdene bedre.

Setesdal Ryfylke er det villreinområdet i Norge som har de minste andeler av lav, som anses som viktig vinterbeiteressurs. I NINA-rapporten *Miljøkvalitetsnorm for villrein* fra 2017 er andel og utvikling av lavressursen framhevet som viktig parameter å måle beitekvalitet på. Ledende grunneiere og villreinfolk er bekymret for at sauene trækker i stykker viktige lavressurser i de nordlige og østlige deler av heiområdene våre. Dette skyldes blant annet at saltslikkesteiner til sau gjerne settes på høyereliggende deler av terrenget der de allerede beskjedne lavressursene befinner seg.

SAUEN, REINEN, SJUKDOM OG ROVVILTET SOM HELSEVESEN. HVA KAN FRAVÆRET AV EKSEMPELVIS JERV HER BETY FOR HELSETILSTANDEN TIL VILLREINSTAMMEN?

Monokulturer av så vel planter som dyr viser seg gjerne sårbare for sjukdom og parasitter.

Setesdal Ryfylkeheiene med sitt sauehold og villrein representerer monokulturer, og som drøvtyggere representerer disse dyrene et beskjedent mangfold. Av hensynet til saueholdet er det et politisk satt mål å hindre at store rovdyr får etablere bestander her, og Statens Naturoppsyn er raskt på pletten for å ta ut eksempelvis jerv som dukker opp vinterstid.

Jerven er trolig den viktigste renovatør i norske høgfjell der den finnes. Den må i stor grad søke sine større ville byttedyr blant de svakeste, gjerne sjuke og skadete dyr. I arbeidet med forslaget til *Miljøkvalitetsnorm for villrein* i 2017 drøftet ekspertgruppa seriøst om en i delen som omhandlet dyrehelse skulle skille mellom villreinområder med og uten jerv. Det er ingen som har påstått at skrantesjueutbruddet i Nordfjella kunne vært forebygget om en tillot jerv her, til det tar det for lang tid fra dyr er infisert før det gir seg fysiske utslag.

Villrein på Hardangervidda.
Foto: Arne Nævra.

Men i fjor ble det påvist meget omfattende kalvedød på Hardangervidda grunnet fotråte, og trolig brorparten av tilveksten gikk tapt. Kanskje vi hadde unngått dette omfanget av den svært smittsomme fotråten, eller bremset utbredelsen av den i våre sørlige villreinstammer dersom en bestand av jerv hadde vært til stede.

Skrapesjuka hos sau og skrantesjuka hos hjortevilt er nært beslektede prionsjukdommer. Det er ikke påvist en kobling mellom utbredelsen av disse, men kunnskapen om prionsjukdommer er i dag begrenset. Men vi vet at artsbarrierer allerede er brutt i spredning av disse, og ny «artshopping» kan inntre.

Et forhold som bidrar til sjukdomsspredning mellom bufe og villrein er saltslikkesteinplasser. Finnes det smitte blant dyra vil den gjerne opptre i større konsentrasjoner nettopp her, og dermed bidra til mer effektiv spredning av disse.

HÅNDTERINGEN AV SKRANTESJUKE HOS VILLREIN OG SAUEHOLDET SOM PRAKTISERES I NORDFJELLA

Jeg skal ikke repetere hele historien med skrantesjuka som for første gang i Europa ble påvist på ei simle i Nordfjella villreinområde i mars 2016. Det tok ett år før regjeringen besluttet å ta ut villreinstammen, og enda ett år før det ble realisert. Dette til tross for 50-årig historie og at kunnskap om denne uhyre farlige, lidelsesfulle og svært smittsomme prionsjukdommen tilsa rask aksjonering for å hindre spredning. Amerikanske og kanadiske eksperter kunne allerede i november 2016 på en konferanse i Oslo fortelle hvilket mareritt vi kunne stå overfor, og manet til svært offensiv politikk og upopulære tiltak. Der borte sprer sjukdommen seg til stadig nye stater og er nå påvist på fem ulike hjorteviltarter.

Vi var mange som syntes det var langt verre at flere titusener av sau ble sluppet ut på de skrantesjukaefiserte beiteene i Nordfjella like etter at siste rein var felt. I alt 11.000 av disse var gjestesau som kom langveisfra – helt fra Lier. Og disse dyrene skulle tilbake

ved beiteslutt. Jegere og turgåere ble oppfordret til å desinfisere sitt fottøy etter turer i dette landskapet, og Statens Naturoppsyn brant utstyr brukt under fellingsaksjonen for mange titusener av kroner.

At sau kan frakte med seg skrantesjuka-prioner på klauver, i ull og innvortes ut av Nordfjella brydde de sentrale landbruksmyndighetene seg overhodet ikke om. Landbruks- og matdepartementet ga både Mattilsynet og Miljødirektoratet munnkurv. Der fikk man ikke uttale seg om den problematikken. I tillegg overkjørte departementet Mattilsynet i spørsmålet om å opprettholde saltslikkesteinplasser i stedet for å sanere og rydde opp i dem. Det ble satt opp stengsler rundt saltslikkesteinplassene for å holde hjorteviltet ute, men disse fungerte som teiner for hjort som effektivt ble stengt inne nettopp der.

Dersom skrantesjuka dukker opp i nye områder eller på nye hjorteviltarter har myndighetene ingen plan to klar. Konsekvensene på lang sikt vil trolig være svært dramatiske for hjorteviltbestander og tamreindrift, og lidende og døende hjortevilt

vil bli et stadig vanligere innslag om vi skal sammenligne med de nordamerikanske erfaringene.

Naturmangfoldloven stiller krav til kunnskap før større naturinngrep, og pålegger at «føre var»-prinsippet skal legges til grunn når denne kunnskapen er svak eller mangler. Landbruks- og matdepartementet har etter min oppfatning begått alvorlig miljøkriminalitet når de har satt slike hensyn til side – og ille er det også at politikere legger lokk på viktige fagdebatter.

Det er nokså stille om skrantesjuka for tiden, men vi som er rimelig oppdatert vet at skrantesjuka-prioner kan ligge i jordsmonnet i årevis og tas opp i vegetasjonen – så faren for oppblomstring og spredning er langt fra over. Skulle det vise seg eller bli mistenkt at sau har bidratt til en slik spredning tror jeg det vil oppleves også som svært smertefullt for en hel næring.

JEG HAR EN DRØM... OM JAKTFRIE NASJONALPARKER

TEKST OG FOTO: TOM SCHANDY*

*Jeg har en drøm om jaktfrie nasjonalparker.
Er det for mye å forlange?
I mange land er det regelen, ikke unntaket!*

▶ Vi holder jervebestanden nede på et minimumsnivå. Selv i nasjonalparker tas det ut dyr. Tenk om jerven kunne få regulere villreinen! Det er en aktuell problemstilling i forbindelse med påvist skrantesyke på Hardangervidda.

Sarek i Nord-Sverige er storelgenes land. Mens naturinteresserte og elgjegere mange steder er vant til å se småokser med spinkle stanggevir, såkalte "sykkelstyrer", er hver tiende elg i Sarek – kuer og kalver inkludert – skovlelger med 18 takker eller fler i geviret. Det er neppe noe annet sted i Europa som kan oppvise en større andel av slike kjempeokser. De største oksene i disse intakte fjelldalene veier trolig omkring 700 kilo.

Det frodige fjellbeitet er én av grunnene til at elgen i Sarek er ekstra storvokst, men fraværet av jegere er trolig av like stor betydning. Sarek er nemlig det eneste virkelige fristedet for elgen i Skandinavia. Etter at området ble fredet i 1909, har det ikke foregått elgjakt der. Dermed får dyrene anledning til å vokse seg ekstra store og kraftige. De fleste andre steder sørger elgjakta for at oksene sjelden blir eldre enn fire-fem år gamle. Den eneste jegeren som av og til tar elg i Sarek er bjørnen. Den kan drepe fullvoksne elger, men kalver er nok et vanligere bytte.

Gjennom ei uke der inne har jeg sett elger med både 20 takker, 18 takker, 17 takker, ti takker samt flere andre storokser. I tillegg kom kuer og kalver, og totalt ble det opplevelser med rundt 20 forskjellige elger på sju dager. Under oppholdet i nasjonalparken beitete en 17-takker grønvalger ute i et tjern i den brede fjelldalen – mens en rugg av en 18-takker beitete rundt teltet. Vi fulgte den i to dager. Den var from som et lam, og sovnet av og til rett foran øynene på oss.

MONUMENTALT

Det var i 1979 at allmennheten ble oppmerksom på den storslåtte naturen i Sarek. Da ga fjelloppsynsmannen og naturfotografen Edvin Nilsson ut praktboken *Mitt vildmarksrike. Sarek*. Boka ble en så stor suksess at Nilsson kunne slutte som fjelloppsynsmann og starte som naturfotograf på heltid. Han skriver i boken:

Det sto snart klart for meg at Sareks nasjonalpark hører med blant de mest verdifulle naturområdene i Europa – kanskje til og med det mest verdifulle. Hvor ellers i Europa finner man for eksempel en opprinnelig natur som er så storslagen og samtidig har så mange av de opprinnelige dyreartene i behold? Jeg tror ikke et slikt område finnes noe annet sted.

► Børgefjell er en av Norges 40 nasjonalparker. Den kan være aktuell som inngrepsfri park.

Sarek er et monumentalt fjellområde. Her finnes 200 høyalpine fjellmassiv. Nesten alle er høyere enn 1800 meter, og nasjonalparken har seks av Sveriges 13 fjelltopper over 2000 meter. Høydeforskjellen mellom topper og dalbunner er ekstrem, i noen tilfeller 1300 meter. Mennesket har aldri hatt faste bosetninger her, men parken brukes som sommerbeite for tamrein. Bortsett fra det følger naturen sin egen rytme.

Det er nå over 20 år siden jeg besøkte Sarek nasjonalpark. Jeg har siden vært i Denali og Yellowstone nasjonalparker i USA med ulver og bjørner som attraksjoner, i afrikanske nasjonalparker med løver, geparder og leoparder – og indiske nasjonalparker med

tigrer. Felles for disse parkene er at de ikke har jakt – og i svært liten grad annen menneskelig påvirkning, hvis man ser bort fra menneskeskapte klimaendringer og turister. Økologien går sin gang i et naturlig kretsløp – med predatorer som jegere – og nok av byttedyr. Så hvorfor skal det være jakt i nærmest alle norske nasjonalparker og verneområder? Jeg har stilt meg spørsmålet mange ganger. En rekke andre har gjort det samme.

I fjor høst ga forlaget Tom&Tom ut boka *Guide til Norges nasjonalparker* med Leif Ryvarden som forfatter. I boka står det at det er et område i Øvre Dividal nasjonalpark hvor jakt ikke er tillatt. Ellers er det

jegerne som styrer. Jaktlobbyen har stor makt. Likeledes Senterpartiet. Jeg har en drøm om jaktfrie nasjonalparker, men vet ikke hvor realistisk drømmen er. Nå som Senterpartiet ser ut til å kunne gjøre et brakvalg og komme i regjeringssposisjon, ligger nok drømmen langt fram i tid.

MEDIEUTSPILL

Jeg har snakket mye med naturfilmer Asgeir Helgestad om nettopp denne problemstillingen, og før jul i fjor valgte vi å gå ut i *Dagsavisen*, med våre tanker rundt dette. Journalist Tor Sandberg tok ballen. Han skriver om naturmangfold nesten daglig i *Dagsavisen*, og er sånn sett en ensom svale som journalist om dette temaet.

Vårt utgangspunkt var ikke et ønske om å gjøre **alle** nasjonalparker frie for jakt, men av Norges 40 parker burde i anstendighetens navn minimum én av disse være jaktfri. Dette handler ikke om at vi på noen som helst måte er jaktmotstandere, men at vi ser nødvendigheten av å få etablert en park hvor økologien går sin gang etter naturlige prosesser. Det betyr også at vi ønsker en nasjonalpark uten husdyrhold og beiting. Poenget med en nasjonalpark kan jo ikke være at det skal leve flere sauer enn ville dyr der. Hvorfor ikke ha en nasjonalpark som økologisk referanseområde?

Vi er ikke de første som har tenkt denne tanken.

– Målet er å skape monumenter over urørt natur, slik Eiffeltårnet, Louvre og Colosseum er for sivilisasjonen, sa daværende fagsjef i WWF Verdens Naturfond, Stefan Norris, til *Nationen* i 2004. Bakgrunnen for uttalelsen var et forslag fra miljøorganisasjonen om å forby jakt, fiske og beiting i Fulufjellet nasjonalpark i Trysil, som allerede da var under planlegging, men som først i 2012 ble en realitet.

Noe lignende foreslo Framtiden i våre hender i 2006. Da kom organisasjonen med et konkret forslag om at minimum 100 kvadratkilometer av den 380 kvadratkilometer store Hardangervidda nasjonalpark skulle være unntatt for jakt, fiske og hogst. «Villreinen blir i dag regulert gjennom jakt. I et naturlig økosystem er det blant annet rovdyr som gjør dette», påpekte Framtiden

i våre hender i et notat om forslaget.

«På Hardangervidda vil jerv være den viktigste predatoren, da den er direkte knyttet til fjell og høyereliggende skogsområder. Gaupe og kongeørn kan også utgjøre et visst predasjonstrykk. (...) Ulv kan også være en mulig predator, dersom den trives i området», sto det også i notatet til organisasjonen. Siden har verken Framtiden i våre hender eller WWF arbeidet videre med disse planene.

I de seinere åra har myndighetene brukt 600 millioner kroner på å gjøre om Hjerkinns skytefelt på Dovrefjell til «verneverdig høyfjellsnatur». Når vi først er i gang med å restaurere, hvorfor ikke ta skrittet fullt ut og restaurere natur tilbake til økologisk intakte økosystemer? Nå fjerner vi alle spor etter militær aktivitet, men vi fjerner ikke spor etter jegere og husdyr.

Se på samspillet mellom villrein, jerv og fjellrev på Dovre. Når bestanden av jerv blir holdt nede gjennom lisensjakt, tar den færre villrein og da blir det også færre villreinkadavre for fjellreven å spise av.

Jerven skaper grunnlag for fjellreven, men når vi samtidig ikke vil la jerven leve fritt, gjør vi fjellreven avhengig av mennesker. Bare tenk på den voldsomme innsatsen som er lagt for dagen for å redde fjellreven fra å bli utryddet her til lands. Denne arten ble fredet i Norge i 1930, mens svenskene gjorde det samme allerede i 1928.

Når det gjelder jakt i nasjonalparkene, er det derimot store forskjeller. I 20 av Sveriges 30 parker er det helt forbudt å jakte. I følge svensk lovgivning er nasjonalparker opprettet for å bevare større sammenhengende områder av en viss landskapstype i sin naturlige tilstand eller i tilnærmet uendret tilstand, noe som inkluderer jaktforbud. Dessuten er det bare et fåtall steder i Sverige hvor det er tradisjon med dyr på beite.

Forvaltningen av norske nasjonalparker er basert på prinsippet om bærekraftig høsting etter viltloven av 1981. Myndighetene mener at viltloven er så moderne at man ikke trenger en regel om jaktforbud i nasjonalparker. I eldre nasjonalparker gjelder andre regler. I noen parker er det soner med jaktforbud, men ingen nasjonalparker har helt jaktforbud.

► Tenk om man kunne se en skikkelig tillitsfull storelg inn i hvitøyet i en norsk nasjonalpark. Denne er fotografert i Sarek i Sverige.

I forbindelse med behandlingen av den nye nasjonalparkplanen i 1993, ble det bestemt at det ikke var nødvendig med spesielle bestemmelser om forvaltning av dyrelivet siden vi hadde fått en moderne viltlov i 1981, som regulerte dette godt nok, opplyser seksjonssjef Knut Fossum i Miljødirektoratet.

HVA OPPNÅR VI?

Både Dovrefjell, Børgefjell, Hardangervidda, Øvre Dividal og Pasvik er aktuelle kandidater til å være jakt- og husdyrfrie nasjonalparker. Hva kan vi oppnå med en nasjonalpark helt uten jakt, utover et stykke tilnærmet opprinnelig natur? Jeg

drømmer om store elgokser med veldige gevirer som kan lokke til seg turister fra både fjern og nær, i stedet for å ende opp i en eller annen jegers fryseboks. Når skal vi forstå at levende dyr kan være mer verdt enn døde dyr? Jeg har fotografert bjørn, ulv og elg i parker rundt omkring i verden. Det som skjer når det ikke er jakt, er at dyrene blir mindre sky – og større og mektigere.

I Nord-Amerika er dyrene i nasjonalparkerne ikke redd mennesker. Du kan komme tett på både bjørn og elg, akkurat som du kan med elgen i Sarek. Hvis vi hadde valgt en park som grenser til Sverige, kunne vi ha utviklet et felles konsept med dem. Dessuten er det viktig med økologiske referanse-

► Faksimile av Tor Sandbergs artikkel i Dagsavisen 10. desember 2020.

NOEN KOMMENTARER PÅ FACEBOOK-INNLEGGET OM AVISOPPSLAGET I DAGSAVISEN

Burde kanskje dratt i gang en underskriftskampanje, så de i toppene skjønner at dette er det mange av oss som gjerne skulle se bli virkelighet her i Norge.

Högst anmärkningsvärt att inte allt är fredat i en nationalpark!! Stöd från grannlandet!! 🙏😊

Jeg foreslo for noen år siden indre Anarjokka som jaktfritt område. Svar; hvis ikke elgjakt, så blir det store skader på furua (som bare elgen utnytter). Konklusjon; vi sponser helikopter for å frakte jegere inn/ut.

Nå er CWD kommet til Hardangervidda. Hva ville jerv, som naturlig øverste predator i høyfjellet, kunnet bety for å ta ut syke dyr som vekkes gradvis? Vi vet jo svaret på det. Intakte urørte økosystem har vi vel ikke akkurat overskudd av lenger.

Med så mange nasjonalparker som vi har i landet burde det være en selvfølge at en eller flere var uten jakt! Alt for lenge har jegerinteressene fått dominere Norsk naturforvaltning.

Navnet "nasjonalpark" i Norge er ikke verdt papiret det er skrevet på 😞... Bra at dere sier det klart og tydelig!

Utrolig enig i dette. Det burde vært en selvfølge i alle nasjonalparkerne våre. Veldig bra at dette får omtale!!! Et annet stort problem er at enkelte nasjonalparker fylles opp med sau.

Herlig, tiltredes! Man må nesten oppleve Sarek for å skjønne hva vi har mistet i Norge.

områder – og refugier for truede dyrearter. Uttak av rødlistede arter som bjørn, ulv og jerv burde vært strengt forbudt i alle nasjonalparker.

Etter at vi hadde tatt opp saken i Dagsavisen, kom også Arne Nævra i SV og Arild Hermstad i MDG på banen og støttet vår sak hundre prosent. Hermstad var også i debatt med en Ap-politiker i NRKs Dagsnytt 18, men uten å få noe som helst gehør. Jegerne måtte få lov til å jakt i alle parker, for jegerne var ingen trusler. De drev bærekraftig høsting. Motdebattanten forsto aldri hva dette dreide seg – og manøvrerte debatten til å være et spørsmål om for eller mot jakt.

Sukk. Det er ikke det saken dreier seg om ...

Men fortsatt har jeg en drøm – om en gang å få oppleve en nasjonalpark i Norge uten menneskelig inngripen ...

HVA BETYR VÅR ETIKK FOR VÅR FORVALTNING AV DYRELIVET?

AV TOR PUNSVIK*

ILLUSTRASJONER: OSCAR JANSEN

NORDMENNENS TVISYN PÅ DYRELIV

Hvordan nordmenn forholder seg til sitt ville dyreliv veksler fra omsorg og kjærlighet til hat og bekjemping. Noen bestander ses på som ressurser vi kan høste av, mens andre oppfattes som konkurrenter som truer våre verdier. Til tross for at alle artene inngår i det biologiske mangfoldet som lovprises og skal bevares, behandles de veldig ulikt. Norsk viltforvaltning domineres av jegere, så deres interesser er godt ivaretatt. I bakteppet er det også lett å se at

økonomiske interesser preger beslutninger og kalkuleringer. Eksempelvis skal det mye til for at økonomisk lukrativ rypejakt begrenses av det offentlige, sjøl om begge rypeartene står på rødlista og er nasjonale ansvarsarter. I tillegg er dette nøkkelarter av stor betydning i fjelløkologien, og de har blant annet stor opplevelsesverdi for fjellvandrere.

Den 6. mai 2019 la FNs naturpanel fram en skremmende rapport som viste at det biologiske mangfoldet på kloden er i

dramatisk nedgang. I sin utmerkede bok *Verden på vippepunktet* skriver en av våre økologifaglig fremste autoriteter, professor Dag Olav Hessen: «Den samlede kjøttvekta av alle mennesker på kloden utgjør 36 % av vekta til alle pattedyr. Våre husdyr utgjør i tillegg 60 % av den samme biomassen. Det som blir igjen til ville pattedyr, fra mus til elefant, er altså fattige fire prosent. Bare i løpet av de siste 50 år har vi anslagsvis halvert verdens dyrebestander. Altså ikke utryddet dem, men i snitt halvert antall individer». Dette er forhold vi kjenner igjen også i Norge. Ikke bare har vi et par millioner sauer i norske fjell og utmarksområder, vi lar hensynet til saueholdet gå foran villrein som vi har et stort internasjonalt ansvar for.

Bevaring av biologisk mangfold og bærekraftig forvaltning går igjen i både politiske formuleringer og i lovverket, men det blir fort fete ord i festtaler når det i realiteten er andre faktorer som styrer våre valg. Naturmangfoldloven påpeker i sin § 10 at helhetlig økosystemtenking skal ivaretas. Dessverre legges det altfor lite vekt på økologi i viltforvaltningen. Vi burde hatt jerv i norske villrein fjell, ikke minst for å holde oppe sunnhetstilstanden i bestandene. Flere av villreinbestandene våre sliter med omfattende fotråte, og den forferdelige skrantesjuka ble i 2020 påvist på Hardangervidda. Hensynet til saueholdet gjør at store rovdyr ikke aksepteres i våre sørligste villrein fjell.

Det er svært fristende for både husdyrbrukere, jegere og fiskere å neglisjere at høyrestående arter har mye av reptilhjernen til felles med oss mennesker, og at det er herfra det meste av vårt følelsesregister styres fra. Kyndige Bergljot Børressen har i sine øyeåpnende bøker *Den ensomme åpen* og *Fiskenes hemmelige liv* beskrevet hvordan både fisk og andre dyr kan føle smerte, hengivenhet og sorg. Dette forstår vi som har kjærlighet til hunder, og opplever det samspillet. Men dette er svært ubehagelig å forholde seg til om en driver storstilt dyremishandling i form av svineindustri

eller lakseoppdrett. Grisen er på samme intelligensnivå som hunder, men «robotiseres» av økonomiske hensyn. Jeg veit at ei elgku som fraskytes kalven sin, eller gåsa som får partneren skutt, føler sorg – og må som jeger forholde meg til det.

Det er naturligvis en stor utfordring i forvaltningen av veldig mange jaktbare viltarter at vi ikke aner noe om bestandenes størrelser, eller hvordan de utvikler seg. «Føre var»-prinsippet etter § 9 i naturmangfoldloven sier at når kunnskapen er mangelfull, skal tvilen komme naturen til gode. Med den kunnskapen vi har om mange viltbestander, tenker jeg at de trolig ikke burde bli jakta på. Eksempelvis er jeg skeptisk til om en art som jerpe burde være jaktbar. Det er ikke minst fordi det er lett å jakte ned lokale bestander av denne tillitsfulle fuglen ved bruk av lokkefløyte.

Det pågår for tiden en diskusjon om jakt i nasjonalparker i Norge, og den synes jeg er berettiget. Jeg har vært i mange nasjonalparker ute i verden, og i de færreste drives det jakt tilsvarende den vi har her hjemme. Ikke fyller de opp nasjonalparkene med sau som vi gjør heller. Jeg har et åpent sinn for temaet, men jegerstanden må tåle debatten!

En del av de valgene som forvaltningen gjør kan virke tilfeldige, og som viltbiolog med lang fartstid som viltforvalter, har jeg gjort meg en del tanker om disse valgene. Min erfaring er at psykologi, sosiologi og økonomi gjerne kan ha en mer framtrædende plass enn biologi på dette fagområdet. Noen eksempler på ytterpunkter på våre holdninger og praksis presenteres her:

- **Antipati og sympati.** Brunrotta heter bl.a. Norway rat på engelsk og *Rattus norvegicus* på latin. Giftbruk som avlivningsform er forlatt i annen viltforvaltning, mens de giftmidlene som stadig er fullt ut akseptert til bekjempelse av brunrotter i Norge, påfører disse sosiale og intelligente dyra store lidelser. Giftene er tungt nedbrytbare

► **Hva betyr vår etikk for vår forvaltning av dyrelivet?**

og fører til massedød også hos andre arter, som hubro og rødrev. Hvorfor er det ingen som bryr seg? Heller ikke dyrevernerne eller media er opptatt av denne giftbruken. Til kontrast nevnes en sak fra få år tilbake der en aggressiv knoppsvane ble kjent over det ganske land fordi den angrep folk i havneområdene i Os. «Havnesjefen», som den ble kalt, skapte utrolig sterke følelser – og stakkars de som hadde fått i oppdrag å fjerne denne fuglen. Knoppsvane blir neppe noen jaktbar art i Norge!

- **Nytte og konkurrent.** Jeg har reist mye i verden, men tror vi nordmenn er blant de som har lavest toleranse for «konkurrenter» i naturen. Norge har i stor grad framelsket rene monokulturer av hjortevilt, blant annet gjennom rovviltbekjemping. Fremdeles er det mange som «sliter mentalt» med det dramatiske skiftet i lovverket med hensyn til store rovviltarter, som kom tidlig på 1970-tallet. Nærmest over natta gikk spranget fra statlige skuddordninger for felling, til total fredning og kraftig straffeforfølgning om felling var ulovlig. Mye av dagens rovviltmotstand stammer herfra.
- **Humanitet og jakt.** Det er et enormt fokus på at arter som elg og villrein ikke skal lide etter skadeskyting. Under reinsjakta er det mye oppsyn ute i fjellet, og enhver elgjeger må ha avtale om tilgjengelig ettersøkshund. Strenge straffer venter de som bryter bestemmelsene. Men det er godt dokumentert

at masse småvilt blir skadeskutt, og i en del områder forbys bruk av hund som kunne bidradd til å finne skadeskutt småvilt raskere. I tillegg aksepteres bruk av blyhagl i Norge, sjøl om denne miljøgiften både spres i natur og forgifter fugl og andre dyr.

- **Skyttergravdebatt om ulv.** Jeg har som viltforvalter hos statsforvalteren, tidligere fylkesmannen, jobbet med store rovdyr i flere tiår. Ulven er et intelligent dyr, og kanskje verdens mest avanserte sosiale landpattedyr. Jeg har glede av å følge ulvespor i milevis på sporsnø, og jeg har følt gleden ved å høre ulveflokk ule nattestid. Det har vært sterke og gode opplevelser! Men jeg har også stått med nedbrutte og fortvilte saueiere der ulven har vært på besøk. Jeg har deltatt i noen ulvedebatter, og fulgt langt flere. Dessverre har de ikke hatt preg av konstruktiv diskusjon, men vært dominert av hissige utfall fra skyttergravene på begge sider. Virkelighetsoppfatningene spriker enormt sjøl om dagens kunnskap om både biologi og bestander er god. Følelsene er sterke, og det er så vanskelig å trå i en åpensinnet mellomposisjon. Derfor forlater de fleste denne arenaen.

VÅRT ETISKE FUNDAMENT – NORDMENNENS HOLDNINGER TIL DYR

Etikk betyr skikk eller sedvane, og oppfattes av de fleste som det samme som moral. Valgets kvaler kan være mange, også i forvaltningen av dyreliv. Magefølelsen eller intensjonen kan lede oss «rett vei», men som vist i eksemplene ovenfor er den abso-

lutt ikke til å stole på. Innen etikkfaget snakkes det ofte om tre ulike retninger for å forstå disse valgene samfunnet, grupper og enkeltmennesker gjør:

1. Plikt- og sinnelagsetikken baserer seg på normer for valg som enten er svært regelstyrte (plikt), eller på normer som sier at man skal handle i samsvar med gode motiver (sinnelag). Autoritære systemer bygger gjerne på denne retningen. I eksemplene nevnt tidligere ser vi at elgen favnes innenfor, haren og rypa utenfor. Langt utenfor havner brunrotta, og da indirekte hubroen siden en skremmende stor andel av innleverte døde hubroer til Veterinærinstituttet har masse rottegift i seg.
2. Konsekvensetikken er målstyrt, og handlingene vurderes ut fra følgene eller konsekvensene. Liberalismen kjennetegnes av denne retningen, likeså frihet. Når det kommer til ulven, er faren for tap av husdyr en reell konsekvens, og konkurransen om hjorteviltet oppfattes på samme

måte. Ulvemotstandere kan i tillegg spille på vår frykt for angrep på folk. Den opplevde frykten kan være reell nok og må tas på alvor, sjøl om det kan være kunnskap og erfaring som tilsier at den «oppkonstrueres». Når det kommer til stykket er det Toyota, Audi, Tesla mfl. som er de farlige «dyrene» uten at det begrenser vår vilje til å ferdes i trafikken.

3. Situasjonsetikken har basis i at våre valg påvirkes av egeninteresser og individuelle lojalitetsbånd. Dette er trolig den retningen som påvirker vårt forhold til, og forvaltning av, dyrelivet der ute. Det er denne retningen jeg forfølger nedenunder.

I henhold til situasjonsetikken diskriminerer eller favoriserer vi alt etter hvilke arter eller elementer som inngår. Ser vi på dette i praksis, vil noen av elementene inngå i forvaltningens regnestykker:

PLUSSELEMENTER	MINUS-ELEMENTER
pene viltarter (knoppsvane og fjellrev)	stygge viltarter (rotter og padder)
profitable viltarter (hjort og rype)	ikke profitable (rødrev og jerv)
nyttige (bever – flomdemper)	unyttige (frosk og hoggorm)
snille (småfugl på fuglebrettet)	slemme (mink)
store (elg og villrein)	små (lemen – som burde vært vårt nasjonaldyr)
smakelige (hjortevilt)	uspiselige (greving, som jaktes, men ikke brukes)
sjeldne (jaktfalk)	vanlige (kråke og skjære)
rene (oter)	befengte (rotter og mus)

Jeg kunne fortsatt med forsvarsløse-sjølberga, prektige-yinkelige, sosiale-solitære, høytstående-primitive mfl. Det hadde vært en spennende mental øvelse å stokke rundt i disse «regnestykkene», men siden etikk endrer seg over tid og mellom miljøer, er slike nye «puslespill» mulige å identifisere. Veldig spennende og fascinerende for en mangeårig viltforvalter er å reflektere over de valg systemet jeg var en del av gjorde, også de skjønsmessige valg jeg sjøl gjorde. Da jeg ga fellingstillatelser på plagsomme og aggressive knoppsvaner til kommunene, anbefalte jeg at det ble gjennomført diskret – gjerne grytidlig om morgenen. Jeg har gitt en god del fellingstillatelser på skadegjørende ulv, men kun til skadefellingslag jeg trodde ville gjøre jobben riktig og som ikke ville eksponere felte dyr på negativt vis.

For 100 år siden ville en blitt ledd av om noen hadde sagt at vi må ha en egen ulvesone for å ta vare på en norsk bestand. 100 år før det ble folk kommandert av lensmannen ut på ulvejakt, som til krig. Det er skogmus vi tidvis får i hus, og husmusa *Mus musculus* er i ferd med å forsvinne fra vårt hjemlige dyreliv uten at noen ser ut til å bry seg. Hvis bekjempelsen av brunrotta lykkes vil kanskje noen med tida foreslå et rottereservat, eksempelvis på Bakklandet i Trondheim?

Konklusjonen min er klar. Det er nok av forhold og uryddighet i vår forvaltning av dyreriket som kan forbedres, og som trenger dagslys og kritisk debatt!

ROVFUGLMOTTAKET

STADIG KATTUGLER INNOM ROVFUGLMOTTAKET

AV GEIR SJØLI

Den 15. desember 2020 fikk vi inn ei kattugle som ble funnet i en stall i Aurskog. Fuglen, som var en hann, var tufsete og kunne ikke fly. Heldigvis fant vi ingen brudd, så vi antok at det dreide seg om en lett hjernerystelse etter en kollisjon med vindu. Den måtte tvangsføres med eggeplomme og kyllingbiter i noen dager, men ble raskt bedre og tok selv fellefanget mus etter få dager.

Heldigvis for ugla var det godt med smågnagere i terrenget, og flere bidro med mus da de fikk vite om pasienten. Vi retter herved en stor takk til alle bidragsyterne.

På nyåret var rehabiliteringen fullført, og kattugla ble hentet og sluppet i nærheten av funnstedet den 7. januar. Vi takker Grete og Alexander Dalgaard Ranum for at de tok hånd om fuglen.

Den 25. februar ble ei stor, brun kattugle funnet på veikanten i Nes. En mann ved navn Carlos plukket opp fuglen og fikk etter hvert kontakt med oss. Heller ikke denne fuglen hadde synlige skader, men var forvirret og kunne ikke fly. Alt tydet på en smell i trafikken. Ugla var i godt hold og veide over gjennomsnittet for hunner, så den kunne ikke ha sultet. Ei skadet kattugle vil snart bli oppdaget av kråkefugler og da har den små sjanser.

Denne kattugla måtte også tvangsføres, og etter få dager viste den bedring – og snart fløy den fint i rommet. I motsetning til den forrige ville ikke denne spise selv. Trolig var stresset ved fangenskapet en negativ faktor. Den 14. mars mente vi ugla var frisk nok og den ble sluppet i skumringen. Etter en rask flytur over jordet satte fuglen seg i skogkanten.

Å reparere ei skadet kattugle kan nok for noen virke litt småt og uvesentlig, og noen mener naturen får gå sin gang. Nå er det slik at det gjør den ikke lenger. Vi mennesker lager til så mange innretninger som

fugler skader seg på, så vi tror det kan ha en positiv effekt lokalt hvis vi reparerer litt framfor å “slå ihjæl” – som ofte har vært eneste løsningen.

Snaut halvparten av de fuglene vi får inn klarer seg. Når man kan plukke opp en fugl fra bakken står det ikke så rart til med den. Det er ingen vits i å slippe ut en rovfugl eller ei ugla som ikke er 100 % rehabilitert.

Vi håper at vår virksomhet kan ha en signaleffekt om at det er på høy tid – og overtid – med en bedre naturforvaltning der vernetanken for både bestander og enkeltindivider må få en mye større betydning.

► Kattugle i rovfuglmottaket.
Foto:
Marius Sjøli.

HVOR MYE SKAL ULVEN TÅLE?

Ulven er formelt fredet i Norge, men fredningen er ikke reell

AV RAGNHILD SOLLUND*

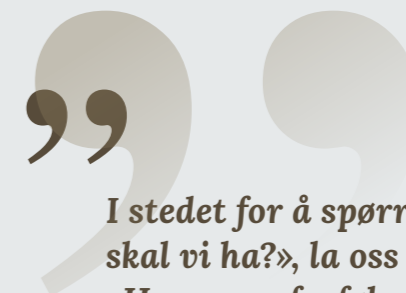
I det vi nærmet oss World Wildlife Day den 3. mars 2021 ble det klart at Senterpartiets ungdom – Senterungdommen – vil utrydde all ulv i Norge. Dette er kunnskapsløst, skremmende naturfiendtlig og fundert på utdaterte, menneskesentrerte forestillinger om et truet rovdyr – en demonisering basert på gamle eventyr.

Vi står midt i en naturkrise. I følge Living Planet Index har vi mistet 68 % av alle ville dyr i verden siden 1970, opp 10 % fra målingen i 2012. Dette skjer også i Norge,

fordi vi ødelegger dyrenes habitater – eller dreper dem. Likevel vil Senterungdommen utrydde ulven, uten hensyn til naturmangfoldloven og Norges internasjonale forpliktelser gjennom Bernkonvensjonen.

I stedet for å spørre: «Hvor mange ulver skal vi ha?», la oss stille spørsmålet: «Hvor mye forfølgelse skal ulven utholde?». Vi har etter den siste lisensjakten rundt 70 ulver igjen i landet. Vi er 5.385.000 mennesker i Norge, og over 7,8 milliarder i verden. Det illustrerer hvem som truer hvilken overlevelse.

►
Ulver skutt i Rendalen, Hedmark 20. november 2019. Statens naturoppsyn (SNO) gjennomførte fellingen fra helikopter – etter vedtak i Miljødirektoratet. Foto: SNO.

I stedet for å spørre: «Hvor mange ulver skal vi ha?», la oss stille spørsmålet: «Hvor mye forfølgelse skal ulven utholde?»

Ulven er sky, men vi invaderer systematisk dyrenes habitater, og tillater dem kun å leve i ørsmå fragmenter av gjenstående natur. Ulvesonen utgjør 5 % av Norges areal. De siste årene har rovviltmyndene gitt grønt lys for ulvedrap også inne i ulvesonen, med regjeringens velsignelse. Norge tøyser stadig grensene for sin fortolkning av naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Klima- og miljødepartementet er delvis felt for dette i Borgarting lagmannsrett. Hvordan Høyesterett dømmer i mars kan få stor betydning for Norges truede rovdyr.

Vi vet mer nå om dyrs evner og behov enn da Norge innførte utryddelsespolitikken mot rovdyrene på 1800-tallet. Vi vet at ulven er flokkdyr som har sosiale relasjoner til sin familie. Vi vet at de er intelligente. Vi vet at når vi jakter på dem, i jaktlag eller fra helikopter, og påfører dem stress, smerte, angst og lidelse, så er det dyremishandling. I følge dyrevelferdsloven har dyr egenverdi. Men ville dyrs egenverdi blir kontinuerlig oversett i en hjerteløs naturforvaltning. De tilskrives verdi når arten står overfor utryddelse. Men selv da opplever vi at dyrenes egenverdi blir neglisjert.

Argumentene for ulvedrap beror i ubegrunnet frykt, i påstanden om at lisensjakt er konfliktløsende og at sauenæringen blir spesielt hensynstatt. Siden det er godt kjent at ulven er menneskesky og ufarlig for oss, kan vi raskt forlate fryktargumentet. De siste årenes mobilisering av demonstranter på begge sider, viser at delegering av avgjørelser tilknyttet flokkers liv eller død til rovviltmyndene, ikke bilerger konflikt. Flertallet av befolkningen, som ønsker ulv i Norge, blir årlig ignorert – mens bøndene, jegerne og skogeierne blir hørt. At tusenvis av mennesker sørger over tapet av ulver og andre store rovdyr under den årlige jakten,

ser regjeringen bort i fra.

Det er stor overproduksjon av sauekjøtt. At det pågår en nødvendig utvikling i retning av mindre kjøttspising, burde tale for færre sauer i norsk natur, hvor de – i motsetning til ulven – ikke hører naturlig hjemme. Likevel mener man ulven må bort av hensyn til sauene. Ulv utgjør uansett ikke en stor fare for sau på beite, men igjen demoniseres ulven – på prehistorisk vis.

Selv om slike argumenter er uholdbare, bidrar de til å legitimere både lovlige og ulovlige rovdyrdrap. Det er alvorlig når vi vet at en av de største truslene mot ulvebestanden er ulovlig jakt.

Det er viktig å kunne sammenligne oss med andre land. I Sverige har de langt flere store rovdyr enn i Norge. Mens vi i fjor hadde 393 gaupe, hadde de i Sverige 1118, ifølge Rovdata. Ifølge Naturvårdsverket er det 2900 bjørner i Sverige, mens vi i Norge i fjor hadde 148. Av jerv hadde vi 63 valpekull, mens de i Sverige hadde 101. I Spania ble ulvejakt som har foregått nord i landet nettopp forbudt, da ulvene har fått spesiell beskyttelse.

Mens ulven også i Norge formelt er fredet, er fredningen ikke reell, når staten hvert år tillater jakt på en fjerdedel av ulvebestanden. Det gis et inntrykk av at ulven har en beskyttelse den ikke har. Norges rovdyrpolitikk er derfor et svært dårlig forbilde for andre land når det gjelder miljøvern og dyrevern.

Artikkelen baserer seg på innlegg i *Dagsavisen* 15. februar 2021 og *Moss Avis* 19. februar 2021.

GULLSJAKAL PÅTRUFFET I LAKSELV I 2019 OG 2020 – EN NY ART FOR NORGE

Fokus på et førstegangsfunn for landet som ble innrapportert til viltforvaltningsmyndighetene, men offentliggjort først over 17 måneder senere – og uklarheter rundt de første meldingene om artens opptredener hos oss

AV VIGGO REE

Både 20. september 2019 og 26. juli 2020 fikk sauebonde Robert Severin Pedersen sikret fotografisk dokumentasjon på tilstedeværelse av gullsjakal (*Canis aureus*) i Lakselv i Finnmark mens han holdt på med slått for gressproduksjon. NRK presenterte i en nettartikkel 24. februar 2021 at gullsjakal var påvist i Norge. Her ble det opplyst at den første bekreftelse på artens forekomst hos oss ble ervervet via ett av Statens naturoppsyns (SNO) viltkameraer i Lakselv 14. juli 2020. Senere i februar og utover i mars 2021 fulgte en rekke oppslag om SNO-funnet i norske medier. Innen FVR så man behovet for nærmere undersøkelser av uklarheter knyttet til meldingene om artens første opptredener i vårt land.

I NRK-artikkelen av 24. februar 2021 ble SNOs rovviltkontakt i Lakselv, Tore Kåven, intervjuet om gullsjakalfunnet i Porsanger kommune i Finnmark (Henriksen 2021). SNO Lakselv hadde i juli i fjor blitt kontaktet i forbindelse med en mulig observasjon av mårhund i Ildskog utenfor Lakselv i Finnmark, og et viltkamera hadde blitt satt opp. Det var dette kameraet som den 14. juli 2020 hadde fanget opp et dyr som senere ble presentert som den første registreringen av gullsjakal i Norge. Kåven karakteriserte funnet som en sensasjon, men opplyste at det ikke var funnet noe DNA etter dyret. Han påpekte dessuten artens spesielle lyder. Nyheten om gullsjakalen i vårt land ble naturlig nok mottatt med interesse i en rekke miljøer.

MILJØDIREKTORATET MED ØNSKER OM FELLING AV GULLSJAKALEN

Som forventet var Miljødirektoratet raskt på banen og ga uttrykk for at gullsjakalen

i Lakselv måtte tas ut. I NRK-reportasjen 24. februar 2021 ble etatens seniorrådgiver Erik Lund intervjuet. Han hevdet at dette dreier seg om en fremmedart som er uønsket i norsk natur. Forsker John Linnell i Norsk institutt for naturforskning (NINA) kommenterte i den samme artikkelen at gullsjakalens ekspansjon i vår verdensdel er helt naturlig og at den ikke kan behandles som en fremmedart.

Det kan knytte seg usikkerhet til hvorvidt uttalelsene fra direktorates representant primært var et resultat av manglende fagkompetanse eller holdninger styrt av jaktinteresser. Hva slags lovgrunnlag seniorrådgiveren har hatt i tankene for å få gjennomført en slik avlivning kan man undres over. Arten er beskyttet gjennom ulike konvensjoner og den er ikke inkludert i verken viltloven, naturmangfoldloven eller skadeviltforskriften. Kommentarer fra direktoratet hadde trolig vært mer tilforlataelige om de hadde kommet fra mer

kompetent juridisk hold eller fra etatens direktør eller avdelingsdirektør.

Nye pattedyrarter påtreffes ikke ofte i Norge. De siste tiårene har imidlertid ulike hval- og flaggermusarter blitt påvist for første gang i vårt land. I forrige århundre kom rovdyr som mink og mårhund inn i den norske faunaen som et resultat av menneskelig manipulasjon. Disse har følgelig havnet på fremmedartslisten. Etableringen av mink i norsk natur takket være landbruksnæringen har vært en tragedie. Forrige gang en rovpattedyrart spredte seg naturlig inn i vårt land var en gang etter siste istid. Etter tusener av år blir det altså i 2021 kjent at en spontan forekomst av et nytt rovdyr i Norge er et faktum. Og hva skjer så? I stedet for å ønske den nye innvandrerarten velkommen – og vise litt begeistring og ydmykhet over en slik begivenhet – kommer landets øverste ansvarlige i tilknytning til viltforvaltning straks med ønsker om å få tatt livet av denne gullsjakalen. Dette destruktive utspillet føyer seg beklageligvis inn i det mønsteret som kjennetegner mye av landets faunaforvaltning.

I dagene som fulgte kom flere på banen med støtte til NINA-forskerens synspunkter. Artsdatabanken, som er en organisasjon underlagt Klima- og miljødepartementet, delte heller ikke Miljødirektoratets vurdering av at gullsjakal er en fremmed art i Norge – og direktøren offentliggjorde en artikkel om saken 26. februar 2021 (Heide 2021). Også en representant for Naturhistorisk Museum i Oslo imøtegikk Miljødirektoratets utsagn om gullsjakal som en uønsket art i et medieoppslag den 1. mars 2021 (Henriksen & Groseth 2021).

HENVENDELSER TIL SNO OM GULLSJAKALFUNNET

En interessant detalj i den første NRK-reportasjen var det store spranget i tid mellom viltkamerabildet av gullsjakalen fra 14. juli 2020 til offentliggjøringen den 24. februar 2021. Det tok altså over sju måneder før nyheten om den nye rovpattedyrarten i vårt land nådde allmennheten. For å bringe klarhet i omstendigheter knyttet til funnet var det naturlig å kontakte SNOs rovviltkontakt Tore Kåven, som var oppført som fotograf. Han svarte ikke på telefonoppringninger i slutten av februar, så en tekstmelding ble sendt den 1. mars 2021. Her ble det spurt om det ville være mulig å få en samtale med ham om funnet. Dagen etter kom det en tekstmelding

▼ Norges første gullsjakal fotografert i Lakselv i Finnmark den 20. september 2019. Disse historiske bildene ble tatt i lyset fra slåmaskin på kvelden. Legg merke til den korte halen med det mørke partiet ytterst. På ulike filmopptak tatt denne kvelden ser man dyrets utseende tydeligere. Foto: Robert Severin Pedersen.

DET FØRSTE MØTET MED GULLSJAKAL

Av Robert Severin Pedersen

På kvelden den 20. september 2019 var jeg ute for å slå gresset på noen jorder i forbindelse med driften av eget gårdsbruk i Lakselv med 330 vinterføra sauer. Dette var sesongens andre slått for gressproduksjon til dyrene. Mens jeg satt på traktoren oppdaget jeg et hundedyr som lusket rundt i gresset. I farten var min første tanke at det kunne være en ulv fordi både farger og kroppsfasong lignet. Jeg så imidlertid raskt at størrelsen på dyret ikke kunne dreie seg om ulv. Og jeg forsto at det heller ikke var en rødrev. Når jeg er ute i traktoren på slåttarbeid er rev et vanlig syn, og det er derfor ikke noen grunn til å ta bilder og filme når man ser disse dyrene. Møtet med det spesielle hundedyret denne septembervelden gjorde at tok jeg opp mobiltelefonen og begynte å ta bilder og filme.

Bilder og filmopptak av det ukjente hundedyret ble sendt til Statens naturoppsyn (SNO) henholdsvis 21. og 24. september 2019. Det var SNOs lokalkontor i Lakselv ved rådgiver Petter Kaald og seniorrådgiver Torkjell Morset som mottok dette fotografiske materialet. I den etterfølgende korrespondansen påpekte jeg to ganger at dyret hadde kort hale. De to SNO-ansatte ga meg beskjed om at dette dreide seg om en stor rødrev med noe uvanlige farger. Så vidt jeg vet fulgte ikke SNO i Porsanger opp saken etter det. Jeg slo meg aldri helt til ro

med dette svaret, men fulgte det heller ikke mer opp siden jeg ikke har så god erfaring med SNO. Dette skyldes ansattes forhold til den næringen jeg driver, og at private observasjoner ofte blir avfeid.

Den 26. juli 2020 så jeg hundedyret med det spesielle utseendet igjen på ett av jordene mens jeg drev med slått. Jeg skjønnte at det var viktig å få tatt flere bilder og filme dyret igjen. Men jeg slo meg til ro med at dette kunne være en hybrid av ett eller annet slag, og fulgte ikke saken noe mer opp på grunn av tilbakemeldingene jeg hadde fått fra SNO i 2019.

► Robert Severin Pedersen oppdaget den første gullsjakalen i Norge. Det fant sted den 20. september 2019, og sauebonden i Lakselv fikk da filmet og fotografert dyret. Foto: Ida Karine Johansen.

fra Kåven, der det ble henvist til Erik Lund i Miljødirektoratet, siden han hadde informasjon om saken. Det ble samme dag sendt en ny tekstmelding til Kåven, der betydningen av å komme i kontakt med primærkildene ble poengtert – og han ble tilbudt spalteplass i *Våre Rovdyr* for å berette om sitt førstegangsfunn. Denne henvendelsen ble ikke besvart.

I dagene 2.-3. mars var det telefon- og maikontakt med SNOs avdelingsdirektør Morten Kjørstad i forbindelse med gjengivelse av Kåvens viltkamerafotografi fra 14. juli 2020 i *Våre Rovdyr*.

VIKTIG INFORMASJON OM HENDELSENE

De siste februardagene og de første marsdagene i år hadde jeg samtaler med ulike zoologikolleger om gullsjakalsaken. Jeg mottok bl.a. tips om at Porsanger kommunes miljørådgiver hadde vært involvert i prosessen med identifikasjon og offentliggjøring av funnet. Den 4. mars 2021 fikk jeg telefonisk kontakt med Lars Lindsø. Miljørådgiveren hadde interessante opplysninger om hva som hadde funnet sted i tilknytning til oppdagelsen av den nye rovpattedyrarten. Han fortalte bl.a. om Robert Severin Pedersen som hadde fotografert og filmet gullsjakal i Lakselv,

▼ Gullsjakal foreviget via viltkamera på Ildskog i Lakselv, Finnmark den 14. juli 2020. Foto: Tore Kåven / Statens naturoppsyn.

både høsten 2019 og den etterfølgende sommeren. Lindsø fikk første gang se foto- og filmmaterialet fra 2019 den 15. februar 2021 – og at det var da bjellene begynte å ringe. Han tok deretter kontakt med tidligere medstudenter og sin veileder Ole Jakob Sørensen fra studietiden i Steinkjer. De kom fram til at dyret Pedersen hadde sett i Lakselv virkelig lignet en gullsjakal. Kommunens representant henviste under vår telefonsamtale dessuten til en reportasje om gullsjakal fra 25. februar 2021 i *iFinnmark*, som er nettavisen til avisene *Finnmarken* og *Finnmark Dagblad* (Hykkerud 2021). Her var tre av sauebondens gullsjakal-fotografier gjengitt – både fra 2019 og 2020.

DEN FØRSTE GULLSJAKAL-OBSERVASJONEN

Den 4. mars 2021 kom jeg også i telefonisk kontakt med Robert Severin Pedersen. Han berettet detaljert om sine to møter med gullsjakal og om tilbakemeldingene fra SNO Lakselv etter at han hadde videreformidlet det fotografiske materialet dit i september 2019. På vegne av redaksjonen i *Våre Rovdyr* oppfordret jeg Pedersen til å skrive en sammenfatning av opplevelsene med

arten, med særlig vekt på møtet i 2019. Denne teksten ble mottatt via e-post 7. mars 2021 (Pedersen 2021). I løpet av de første marsdagene i 2021 sendte Pedersen til FVR både korrespondansen med SNO i 2019 og alt hans bilde- og filmmateriale. Fra 2019 dreier det seg om tre filmopptak og 11 fotografier, mens det fra 2020 er ett filmopptak og fem fotografier.

Pedersens første observasjonen av gullsjakal fant sted på et jorde om lag fire kilometer øst for Lakselv sentrum. Det var på kvelden 20. september 2019, og dyret ble fotografert og filmet i lyset fra slåmaskinen. Sauebonden har beskrevet førsteinntrykket, og noe av det han spesielt merket seg var dyrets korte hale. Så lenge slåmaskinen var i gang kunne han betrakte gullsjakalen ganske nær. Den var opptatt med å søke opp smånagere på jordet og beveget seg raskt fram og tilbake i terrenget. Ganglaget framstår som noe forskjellig fra rødrev (*Vulpes vulpes*) – med periodevis nedsunket positur til tross for relativt lange bein. Hodet ble ofte løftet i været hver gang dyret stoppet opp. Ved studier av dette foto- og filmmaterialet ser man også tydelig den korte halen med det kontrasterende svartaktige partiet ytterst. Pelsen for

Den 26. juli 2020 oppdaget Robert Severin Pedersen gullsjakal i Lakselv for andre gang. Også da holdt han på med slått for gressproduksjon. Lokaltiteten befinner seg om lag to kilometer vest for stedet hvor sauebonden oppdaget arten høsten 2019. På jordet på Ildskog fikk han igjen filmet og fotografert gullsjakal. Legg merke til dyrets mørkere sal med det kontrasterende partiet i forkant, den gyldne fargen på bein og hode inkludert på baksiden av ørene - og den korte halen med mørk ytterdel. Den spinkle snuten og de forlengete kinnhårene gir den et mer feminint inntrykk enn ulv. Dyret ble også fanget opp på SNOs viltkamera i det samme området denne dagen. Foto: Robert Severin Pedersen.

øvrig var fyldig og virket overveiende lyst gyllengrå med hvitaktig hake/strupe-parti. De etterfølgende dagene sendte Pedersen inn sitt fotografiske materiale til to SNO-ansatte i Lakselv. I tilbakemeldinger til fotografen står det bl.a. "Dette er et velfødd ex av rødvrev med fin pels" og "Dette er en stor rev med noe uvanlige farger".

MØTET MED GULLSJAKAL I 2020

Andre gang Pedersen oppdaget gullsjakal var den 26. juli 2020. Det var på et jorde i Ildskog øst-sørøst for Lakselv sentrum - om lag to kilometer vest for der han først så arten. Også da satt han på slåmaskinen. Han fikk nok en gang anledning til å fotografere og filme dyret med mobiltelefonen. Kvaliteten på dette fotografiske materialet ble bedre, siden observasjonen fant sted i dagslys. Pelsen på dyret var mer kontrastfylt og artens

karakteristiske korte hale, farger og mønster kom tydelig fram. Pedersen var da ikke klar over at ett av SNOs viltkameraer hadde fanget opp gullsjakal i det samme området 12 dager før. Den eller de som tidligere hadde meldt fra til SNO om observasjon av en mulig mårhund i Ildskog har trolig sett gullsjakalen.

Funnene til Pedersen i henholdsvis 2019 og 2020 kan dreie seg om to forskjellige individer. Det er en viss forskjell i utseendet på disse dyrene, men det kan være snakk om variasjoner på grunn av pels- og pelsskiftestadier. Mest sannsynlig var det den samme gullsjakalen som ble sett rundt 10 måneder senere i Lakselv-området. I så fall har den overlevd en finnmarksvinter.

I området mellom stedet der Pedersen oppdaget og fotograferte hundedyret i juli 2020 og hans gårdsbruk sør for Lakselv,

ble det hørt lyder fra det som kan ha vært gullsjakal både senhøsten i 2020 og på nyåret i 2021. Det var sauebonden og hans samboer Ida Karine Johansen som registrerte disse lydene.

NYE SIGNALER FRA MILJØDIREKTORATET

Miljødirektoratet sendte den 4. mars 2021 ut en pressemelding via NTB om gullsjakalen i Lakselv. Her kom det enkelte presiseringer knyttet til etatens uttalelser i NRKs artikkel fra 24. februar om førstegangsfunnet. Direktoratet var på dette tidspunktet klare på at opptreden av gullsjakal i Norge sannsynligvis representerer naturlig spredning, og at den da ikke vil defineres som en fremmed art. Følgelig er den ikke nødvendigvis uønsket i norsk natur. Det var avdelingsdirektør Ivar Myklebust som kom med uttalelsene i etatens pressemelding. Dette kan oppfattes som en korreksjon til seniorrådgiver Erik Lund i forbindelse med hans tidligere utspill i tilknytning til funnet av gullsjakal i Finnmark. I pressemeldingen ble etableringen av ulike arter grunnet menneskelig hjelp nevnt - i tillegg til nødvendigheten med bekjempelse av disse uønskete fremmedelementene i norsk natur. Dette er spennende signaler med tanke på direktoratets mangeårige engasjement for å opprettholde jegermiljøenes regelmessige utsetninger av fremmedarten fasan i vår natur.

I pressemeldingen har man merket seg uttrykk som "Den antatte gullsjakalen", "Hvis dette er en gullsjakal", "Miljødirektoratet arbeider med å få verifisert meldingene" og "trolig en gullsjakal som har blitt observert i Lakselv de siste årene" (Miljødirektoratet 2021). Sistnevnte er interessant for her henviser etaten til at arten er påvist også utenom fjoråret - og lenger ut i teksten opplyses det at Porsanger kommune i februar i år hadde oversendt bilder av mistenkt gullsjakal som etaten "hadde fått fra en privatperson i samme område i 2019 og 2020". Denne opplysningen stemmer ikke med de faktiske forhold (Pedersen 2021). Navnet på fotografen opplyses ikke, men mot slutten i pressemeldingen er Robert Severin Pedersens navn oppgitt som opphavsperson til et filmopptak presentert som "Antatt observasjon av gullsjakal". Dette er sauebondens film fra 26. juli 2020. I Miljødirektoratets pressemelding blir det opplyst at sju bilder av hundedyret ble tatt via SNOs viltkamera på to dager sommeren 2020.

NINA MED NETTARTIKKEL OM GULLSJAKALEN

To av NINAs ansatte presenterte 8. mars 2021 en artikkel om den nye pattedyrarten for vårt land i Rovdyrbloggen på nettstedet forskning.no (Odden & Linnell 2021). Her er det ingen reservasjoner knyttet til artstilhørigheten, og det ble påpekt at dette dreier seg om verdens nordligste observasjon av gullsjakal. De to forskerne har imidlertid ikke inkludert noen opplysninger om registreringene og den fotografiske dokumentasjonen til Pedersen i 2019 og 2020, men forholder seg kun til bildene fanget opp på SNOs viltkamera den 14. juli 2020. Artikkelen summerer kort opp gullsjakalens ekspansjon i vår verdensdel, hvilke leveområder den finnes i og inkluderer noen opplysninger om forvaltningen av arten. Det siste finske funnet i Oulu rett før jul i 2020, og at den nærmeste kjente reproduksjonen er i Estland, blir også nevnt.

MILJØRÅDGIVEREN TOK TAK I SAKEN

Den 15. februar 2021 - samme dag som Porsanger kommunes miljørådgiver Lars Lindsø fikk se Pedersens fotomateriale fra 2019 første gang - tipset han Torkjell Morset i SNO Lakselv om at dyret sauebonden hadde fotografert og filmet i Lakselv 20. september 2019 lignet en gullsjakal. Torkjell Morset og hans kollega Petter Kaald hadde tidligere konkludert med at dette fotomaterialet viste en rødvrev. Dette innspillet fra Lindsø til SNO førte til at Tore Kåven i SNO Lakselv sendte egne viltkamerabilder fra 14. juli 2020 videre i forvaltningssystemet - til seniorrådgiverne Ken Gøran Uglebakken og Pär Nilssen i SNO Alta. SNO Lakselvs fotografier fra juli 2020 ble deretter sendt til gullsjakalforskere i Øst-Europa for bekreftelse av artstilhørighet. I en mail mottatt fra Lindsø 5. mars 2021 skrev han bl.a.: "Dette ble jeg orientert om på tlf av Torkjell Morset i SNO lokalt mandag 22. feb, som fortalte at de sakkyndige ga full støtte til mistanken om at dette var en gullsjakal. Dette ble utgangspunktet for at det ble sak i NRK. Direktoratet ble ikke orientert om bildene som Robert tok i 2019 og 2020 før jeg oversendte disse etter at saken var kjent i media".

Den 19. februar 2021 sendte Pedersen over alt sitt fotografiske dokumentasjonsmateriale fra 2019 og 2020 til Lindsø. Samme dag som NRK offentliggjorde nyheten om at gullsjakal

var påtruffet for første gang i Norge og presenterte et av Kåvens viltkamerabilder fra juli 2020 – den 24. februar 2021 – sendte miljørådgiveren i Porsanger Pedersens fotomateriale via e-post til Ken Gøran Uglebakken og Pär Nilsen i SNO Alta, samt til Erik Lund i Miljødirektoratet. Senere samme dag orienterte Lindsø gjennom mailkorrespondanse om tidspunktene for når sauebondens bilder ble tatt i 2019 og 2020. Lindsø opplyste at Erik Lund i denne mailutvekslingen spurte hvorfor dette ikke var blitt kjent tidligere. Miljørådgiveren orienterte deretter om hva som hadde funnet sted etter at han fikk se Pedersens fotomateriale den 15. februar 2021. Den 25. februar 2021 sendte Ken Gøran Uglebakken en mail til Lindsø der han takket for at han hadde tipset SNO om gullsjakal – og at artstilhørigheten hadde blitt bekreftet. Pär Nilsen i SNO Alta, Erik Lund i Miljødirektoratet samt Torkjell Morset og Tore Kåven i SNO Lakselv mottok også denne mailen.

Etter at SNO i Lakselv og Alta i midten av februar 2021 ble orientert om at Pedersens foto- og filmmateriale fra september 2019 trolig dreide seg om gullsjakal, ble altså østeuropeiske sakkyndige konsultert. Men det var kun SNOs viltkamerabilder fra juli 2020 som ble sendt til disse fagfolkene. SNO Lakselv hadde da sittet på Pedersens fotografier og filmopptak i rundt 17 måneder, og man kan undres hvorfor dette materialet ikke ble inkludert da de fagkyndige i Øst-Europa ble kontaktet i tredje uke av februar 2021. Dette indikerer utilfredsstillende prosedyrer og merkverdig praksis innen denne forvaltningsetaten.

YTTERLIGERE BEKREFTelser PÅ ARTSTILHØRIGHETEN

Befatningen med gullsjakalfunnet i Norge førte til kontakter med flere kolleger og bekjente i fagmiljøene. Blant personene jeg oversendte det fotografiske materiale fra Lakselv til var zoolog Roar Solheim ved Agder Naturmuseum. Han har erfaring med gullsjakal fra Israel og India. Også den britiske naturguiden Stephen Mills som kjenner både gullulv fra Afrika og gullsjakal fra India – og Dr. Yadvendradev Jhala som har studert gullsjakal i India i over 25 år – kunne den andre uken i mars bekrefte artstilhørigheten på bakgrunn av Pedersens fotodokumentasjon fra Lakselv i 2019 og 2020.

Etter medieoppslagene i slutten av februar

og begynnelsen av mars 2021 ønsket Miljødirektoratet ytterligere verifisering av gullsjakalmeldingene. Dette førte til at etaten den 2. mars ga Rovdata i oppdrag å framskaffe nok en vurdering av artstilhørigheten. Seks østeuropeiske forskere var blant dem som ble kontaktet, og samtlige kunne studere alt foto- og filmmaterialet fra 2019 og 2020. Allerede 16. mars kunne Rovdata presentere en nyhetsartikkel der det igjen ble bekreftet at dyret i Lakselv var gullsjakal (Linnell & Kindberg 2021), samt en medfølgende NINA-rapport om de første observasjonene (Linnell mfl. 2021). Dette førte til nye mediereportasjer om saken.

FOREKOMSTEN PÅ VERDENSBASIS OG NYE DNA-STUDIER

Gullsjakalen har en stor og sammenhengende utbredelse som strekker seg fra Sørøst-Europa og videre gjennom Asia via Kaukasus, Midtøsten, Arabia, India og Sri Lanka til Thailand og Bakindia (Indokina). Flere underarter er beskrevet, og den som finnes i Europa er *C. a. moreoticus*. I tidligere litteratur ble også den nordlige halvdel av Afrika – med sørgrenser i Senegal i vest og Tanzania i øst – inkludert som gullsjakalens utbredelsesområde (Mitchell-Jones mfl. 1999, Wilson & Mittermeier 2009). Nyere DNA-forskning har vist at dyrene i Afrika representerer en egen art – *Canis lupaster* (Rueness mfl. 2011, Koepfli mfl. 2015, Burgin mfl. 2020). Den er nærmere i slekt med ulv (*Canis lupus*), prærieulv (*Canis latrans*) og etiopialulv (*Canis simensis*) og er kalt African Golden Wolf eller African Wolf på engelsk. Norsk navnekomité for pattedyr har ikke navnsatt denne arten, men gullulv er brukt enkelte steder i litteraturen. Det vil være et naturlig navnevalg.

Den siste tids kartlegging av slektskapet mellom de ulike sjakal- og ulveartene gjennom DNA-studier viser at også gullsjakalen står nærmere de ulike ulveartene enn de to sjakalartene i det sentrale og sørlige Afrika. Derfor er gullsjakalen egentlig en liten ulveart.

SPREDNINGEN MOT NORDVEST OG NORD I EUROPA

I vår verdensdel var gullsjakalens utbredelse gjennom første halvdel av 1900-tallet hovedsakelig i deler av Balkan, bl.a. i Øst-Trakia i Tyrkia, Hellas, Bulgaria og det tidligere Jugoslavia. Den europeiske bestanden var i dette århundret på sitt laveste nivå på siste halvdel av 1950-tallet

► Det tredje funnet av gullsjakal i Danmark dreier seg om et individ som ved en feiltakelse ble skutt under revejakt på Thorsminde i Vestjylland den 5. februar 2017. Fotografi av det døde dyret sammen med en skutt rødrev viser tydelig de store forskjellene mellom de to artene. Spesielt påfallende er halelengder i forhold til kroppsstørrelser og bein. Faksimile fra Jakobsen & Svart (2017). Foto: Jens Henrik Jakobsen, Naturstyrelsen.

og begynnelsen av 1960-tallet (Spasov & Acosta-Pankov 2019). Deretter fant det sted en gradvis bestandsøkning og spredning, som tiltok fra 1980-tallet. Det foreligger et stort antall artikler om gullsjakalens utvidelse av leveområdene mot nordvest og nord i Europa fra 1950- og 1960-tallet og fram til vår tid (se bl.a. Deinet mfl. 2013, Krofel mfl. 2017, Spasov & Acosta-Pankov 2019). I Ungarn var arten nærmest borte i perioden 1920–1945, men kom gradvis tilbake etter andre verdenskrig – med en jevn bestandsøkning fra 1980 (Tóth mfl. 2009). Gjennom 1980- og 1990-årene ble det etablert faste forekomster i Albania, Romania, ulike land i det tidligere Jugoslavia og etter hvert også i Nordøst-Italia, Østerrike, Moldova og deler av Ukraina nord for grensen mot Romania (Arnold mfl. 2012, Trouwborst mfl. 2015). Etableringen av gullsjakal i østlige deler av Ukraina og sørvestlige deler av Russland har sammenheng med innvandring fra Kaukasus-regionen.

Det første funnet av gullsjakal i Østerrike var i 1987 og fram til 1992 ble arten påvist 11 ganger i landet. I 2007 ble yngling påvist og fram til dette året var det 17 østerrikske funn (Zedrosser 1995, Plass 2007, Hatlauf mfl. 2017). Den første gullsjakalen i

Tyskland ble påvist i 1996. Dette dyret ble skutt i 1998 (Möckel 2000). Det andre tyske funnet er fra 2012 (Weingarth mfl. 2012). Gjennom de første tiårene på 2000-tallet dukket gullsjakaler for første gang opp i bl.a. Tsjekkia (2006), Sveits (2011), Estland (2013), Latvia (2014), Litauen (2015), Polen (2015), Nederland (2016), Frankrike (2017) og Lichtenstein (2018) – jf. Rutkowski mfl. (2015), Jann (2016), Pyšková mfl. (2016), Paulauskas mfl. (2018), Hatlauf mfl. (2021), Zimmermann & Kunz (2021). Yngling ble påvist første gang i Estland i 2014 (Veeroja & Männil 2018), i Polen i 2015 (Kowalczyk mfl. 2020) og i Tsjekkia i 2017 (Jirků mfl. 2018). Gullsjakalene i Estland har opprinnelse både fra områdene lenger sør i Europa, men også fra Kaukasus-regionen.

FUNN I NORDEN

I Norden ble gullsjakal første gang påvist i juni 2015 i Danmark. Det var et dyr som ble drept i biltrafikken. Pr. februar 2019 var det i alt 10 registreringer av arten i landet, hvorav minimum tre forskjellige individer (Statens Naturhistoriske Museum 2018, Skriver 2019). Den første gullsjakalen i Finland dukket opp i Kajana i Kajanalands län i august 2018 (Nuotio 2020). I 2019 var det to registreringer i landet – det første et

▼
Gullsjakal i Bandhavgarh nasjonalpark i India 18. april 2016. Legg merke til dyrets korte hale og den lyst rødbrune fargen på baksiden av ørene. Foto: Roar Solheim.

januarfunn i Reisjärvi i Norra Österbotten, etterfulgt av et dyr i Rautavaara i Norra Savolax 23. juli (Pekkala 2019, Räsänen 2019). Sistnevnte ble altså påvist kun tre dager før arten opptrådte for første gang i Norge. Det fjerde finske funnet er fra november 2020 i Lumijoki (sør for Oulu) i Norra Österbotten (Linnell mfl. 2021). De fire registreringene er blitt fotodokumentert, og alle funnstedene ligger i den sentrale delen av landet.

I de landene hvor gullsjakalen nylig har dukket opp eller er påvist reproduserende har det vært diskusjoner om artens status i forhold til forvaltning. Forskingen på spredningen i Europa har vært viktige bidrag i den forbindelse. Gullsjakalens opptreden kan sammelignes med eksempelvis tyrkerduens (*Streptopelia decaocto*) og egretthegrens (*Casmerodius albus*) spredning mot nordvest i vår verdensdel gjennom de siste decennier.

Den 24. mars 2021 fikk jeg melding om at

gullsjakal bl.a. var påvist i Troms i februar 2020. Dette vil bli omtalt nærmere i neste utgave av *Våre Rovdyr*.

SLUTTORD OM EN BEMERKELSESVÆRDIG PROSESS

Robert Severin Pedersen filmet og fotograferte Norges første gullsjakal i Lakselv den 20. september 2019. Han meldte fra til nasjonens ledende viltforvaltningsetat dagen etter. Først drøye 17 måneder senere ble funnet av den nye pattedyrarten i vårt land offentliggjort gjennom mediene. Dette vitner om ineffektive systemer for mottak og behandling av rapporter innen våre ansvarlige viltforvaltningsmyndigheter. At faglig inkompetanse og sendrektighet er et problem innen disse etater er ikke ukjent. Det som er overraskende er de mangelfulle rutinene for organisering av innkomne faunameldinger. I dette tilfellet kunne ytterligere måneder ha passert, om

ikke en kommunal miljørådgiver hadde tatt tak i saken i februar 2021.

En person som garantert ville ha gledet seg over at gullsjakal hadde nådd vårt land er zoologen Per Ole Syvertsen. Han gikk brått bort den siste novemberdagen i 2020.

Gjennom flere tiår samarbeidet vi bl.a. innen navnekomiteene for fugl og pattedyr. Selv om dødsfallet fant sted mer enn 14 måneder etter at gullsjakalen ble påvist i Lakselv, fikk han aldri denne nyheten – takket være sviktende arbeidsrutiner innen våre fagetater.

LITTERATUR

- Arnold, J., Humer, A., Heltai, M., Murariu, D., Spassov, N. & Hackländer, K. 2012. Current status and distribution of golden jackals *Canis aureus* in Europe. *Mammal Review* 42 (1): 1-11.
- Burgin, C. J., Wilson, D. E., Mittermeier, R. A., Rylands, A. B., Lacher, T. E. & Sechrest, W. 2020. *Illustrated Checklist of the Mammals of the World. Volume 2: Eulipotyphla to Carnivora*. Lynx Edicions, Barcelona. 535 s.
- Deinet, S., Ieronymidou, C., McRae, L., Burfield, I. J., Foppen, R. P., Collen, B. & Böhm, M. 2013. *Wildlife comeback in Europe: The recovery of selected mammal and bird species*. Final report to Rewilding Europe by ZSL, BirdLife International and the European Bird Census Council. London, UK: ZSL.
- Hatlauf, J., Bayer, K., Trouwborst, A. & Hackländer, K. 2021. New rules or old concepts? The golden jackal (*Canis aureus*) and its legal status in Central Europe. *European Journal of Wildlife Research* 67 (Article number: 25): <https://doi.org/10.1007/s10344-020-01454-2>.
- Hatlauf, J., Heltai, M., Szabó, L. & Hackländer, K. 2017. Golden jackal (*Canis aureus*) occurrence in Austria: from first records to recent findings. *33rd International Union of Game Biologists Congress, IUGB, Montpellier 2017*: 178.
- Heide, B. R. 2021. Gullsjakalen – skyte eller beskytte? Artsdatabanken 26.02.2021: https://www.artsdatabanken.no/Pages/309455/Gullsjakalen_-_skytte_eller_beskytte_.
- Henriksen, C. A. 2021. Gullsjakal sett for første gang i Norge. NRK 24.02.2021: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/gullsjakal-observert-i-norge-i-lakselv-1.15387885>.
- Henriksen, C. A. & Groseth, J. K. K. 2021. Uenighet om gullsjakalen skal skytes eller ikke. NRK 01.03.2021: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/uenighet-om-gullsjakalen-skal-skytes-eller-ikke-1.15394424>.
- Hykkerud, E. 2021. Gullsjakalen har vært i Finnmark før: – Den oppførte seg som en rev. iFinnmark 25.02.2021: <https://www.ifinnmark.no/gullsjakalen-har-var-t-i-finnmark-for-den-oppforte-seg-som-en-rev/s/5-81-1355893>.
- Jakobsen, J. H. & Svart, H. E. 2017. Guldsjakal formodes nedlagt i Vestjylland. Miljøministeriet Naturstyrelsens nyhetsartikkel 06.02.2017: <https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2017/jan/guldsjakal-formodes-nedlagt-i-vestjylland/>.
- Jann, G. 2016. *Die Chorologie des Goldschakals (Canis aureus LINNAEUS, 1758) in Europa. The distribution of the Golden Jackal (Canis aureus LINNAEUS, 1758) in Europe*. Bachelorarbeit im Fach Geographie. Universität Koblenz-Landau, Campus Landau. Institut für Umweltwissenschaften. 50 s.
- Jirků, M., Dostál, D., Robovský, J. & Šálek, M. 2018. Reproduction of the golden jackal (*Canis aureus*) outside current resident breeding populations in Europe: Evidence from the Czech Republic. *Mammalia* 82 (6): 592-595.
- Koepfli, K.-P., Pollinger, J., Godinho, R., Robinson, J., Lea, A., Hendricks, S., Schweizer, R. M., Thalmann, O., Silva, P., Fan, Z., Yurchenko, A. A., Dobrynin, P., Makunin, A., Cahill, J. A., Shapiro, B., Álvares, F., Brito, J. C., Geffen, E., Leonard, J. A., Helgen, K. M., Johnson, W. E., O'Brien, S. J., Van Valkenburgh, B. & Wayne,

- R. K. 2015. Genome-wide Evidence Reveals that African and Eurasian Golden Jackals Are Distinct Species. *Current Biology* 25 (16): 2158–2165. (<https://www.semanticscholar.org/paper/Genome-wide-Evidence-Reveals-that-African-and-Are-Koepfli-Pollinger/cb6d02ffd90dffe0da1da209f6c1b80ff119a0cc>.)
- Kowalczyk, R., Wudarczyk, M., Wójcik, J. M. & Okarma, H. 2020. Northernmost record of reproduction of the expanding golden jackal population. *Mammalian Biology* 100: 107–111.
- Krofel, M., Giannatos, G., Ćirović, D., Stoyanov, S. & Newsome, T. M. 2017. Golden jackal expansion in Europe: a case of mesopredator release triggered by continent-wide wolf persecution? *Hystrix, the Italian Journal of Mammalogy* 28 (1): 9–15.
- Linnell, J. & Kindberg, J. 2021. Ekspert bekrefter at dette er en gullsjakal. Nyhetsartikkel Rovdata 16.03.2021: <https://rovdata.no/Nyheter/Nyhetsartikkel/tabid/3764/ArticleId/5153/refTab/1999/Default.aspx>.
- Linnell, J. D. C., Odden, J. & Kindberg, J. 2021. Første bekreftede observasjon av gullsjakal i Norge. NINA Rapport 1981. Norsk institutt for naturforskning. 16 s.
- Miljødirektoratet 2021. Kan forvente flere nye arter i norsk natur fremover. Pressemelding via NTB 04.03.2021: <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/kan-forvente-flere-nye-...er-i-norsk-natur-fremover?publisherId=17847187&releaseId=17902543>.
- Mitchell-Jones, A. J., Amori, G., Bogdanowicz, W., Krystufek, B., Reijnders, P. J. H., Spitzenberger, F., Stubbe, M., Thissen, J. B. M., Vohralik, V. & Zima, J. 1999. *Atlas of European Mammals*. Academic Press, London.
- Möckel, I. 2000. Ein Goldschakal (*Canis aureus*) in Südbrandenburg – Erstnachweis für Deutschland. *Säugetierkundliche Informationen* 4 (23/24): 477–481.
- Nuotio, T. 2020. Kultasakaali käveli toimittajan mökin pihaan, ja tämä on aikajanalla nyt Suomen ensimmäinen varmistettu havainto oudosta tulokaslajista. *Lapin Kansa* 12.02.2020: <https://www.lapinkansa.fi/kultasakaali-kaveli-toimittajan-mokin-pihaan-ja-ta/619392>.
- Odden, J. & Linnell, J. 2021. Gullsjakal i Norge – hva nå? *Rovdyrbloggen forskning.no* 08.03.2021: <https://blogg.forskning.no/rovdyrbloggen/gullsjakal-i-norge--hva-na/1824843>.
- Paulauskas, A., Irma Ražanskė, I., Radzijeuskaja, J., Nugaraite, D. & Gedminas, V. 2018. Golden jackal *Canis aureus* – a new species in the Baltic countries. *Biologija* 64 (3): 203–207.
- Pedersen, R. S. 2021. Det første møtet med gullsjakal. *Våre Rovdyr* 35 (1): 54.
- Pekkala, E. 2019. Heinäkuussa kuvattu kultasakaali ei ollutkaan ensimmäinen. Sakaali nähtiin jo tammi-kuussa Reisjärvellä! *Ase & Erä* No. 5-2019: 50–51.
- Plass, J. 2007. Dokumentation einer zweiten Einwanderungswelle des Goldschakals *Canis aureus* LINNAEUS 1758 in Österreich aus den Jahren 2003–2006. *Beiträge zur Naturkunde Oberösterreichs* 17: 55–68.
- Pyšková, K., Storch, D., Horáček, I., Kauzál, O. & Pyšek, P. 2016. Golden jackal (*Canis aureus*) in the Czech Republic: the first record of a live animal and its long-term persistence in the colonized habitat. *ZooKeys* 641: 151–163. (<https://doi.org/10.3897/zookeys.641.10946>.)
- Rueness, E. K., Asmyhr, M. G., Sillero-Zubiri, C., Macdonald, D. W., Bekele, A., Atickem, A. & Stenseth, N. C. 2011. The Cryptic African Wolf: *Canis aureus lupaster* Is Not a Golden Jackal and Is Not Endemic to Egypt. *PLoS ONE* 6(1): e16385. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0016385>.
- Rutkowski, R., Krofel, M., Giannatos, G., Ćirović, D., Männil, P., Volokh, A. M., Lanszki, J., Heltai, M., Szabó, L., Banea, O. C., Yavruyan, E., Hayrapetyan, V., Kopaliani, N., Miliou, A., Tryfonopoulos, G. A., Lymberakis, P., Penezić, A., Pakeltyté, G., Suchecka, E. & Bogdanowicz, W. 2015. A European Concern? Genetic Structure and Expansion of Golden Jackals (*Canis aureus*) in Europe and the Caucasus. *PLoS ONE* 10(11): e0141236. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0141236>.
- Räsänen, P. 2019. Suomen luonnonsuojeluliitto: kultasakaali on luontaisesti levinnyt ja rauhoitettu tulokaslaji. *Savon Sanomat* 26.07.2019: <https://www.savonsanomat.fi/paikalliset/2812916>.
- Skriver, J. 2019. Guldsjakal gør Lille Vildmose vildere. Aage V. Jensens Fond 11.03.2019: <https://www.avjf.dk/lille-vildmose/guldsjakal-goer-lille-vildmose-vildere/>.
- Spasov, N. & Acosta-Pankov, I. 2019. Dispersal history of the golden jackal (*Canis aureus moreoticus* Geofroy, 1835) in Europe and possible causes of its recent population explosion. *Biodiversity Data Journal* 7: e34825: <https://bdj.pensoft.net/article/34825/>.
- Statens Naturhistoriske Museum 2018. Guldsjakaler i Danmark. Oppdatert nettside pr. 26.02.2018: <https://ulveidanmark.ku.dk/guldsjakal/guldsjakaler-i-danmark>.
- Tóth, T., Krecsák, L., Szűcs, E., Heltai, M. & Huszár, G. 2009. Records of the golden jackal (*Canis aureus* Linnaeus, 1758) in Hungary from 1800th until 2007, based on a literature survey. *North-Western Journal of Zoology* 5 (2): 386–405.
- Trouwborst, A., Krofel, M. & Linnell, J. D. C. 2015. Legal implications of range expansions in a terrestrial carnivore: the case of the golden jackal (*Canis aureus*) in Europe. *Biodiversity and Conservation* 24 (10): 2593–2610.
- Veevoja, R. & Männil, P. 2018. *Ulkiasurkondade seisund ja küttimissoovitus 2018. Status of Game populations in Estonia and proposal for hunting in 2018*. Keskkonnaagentuuri aruanne (Estonian Environment Agency).
- Weingarth, K., Gahbauer, M., Heurich, M., Müller, J. & Leibl, F. 2012. Expertenbestätigter Goldschakal (*Canis aureus*) im Nationalpark Bayerischer Wald, Deutschland. Second record of a golden jackal (*Canis aureus*) in Germany. *Säugetierkundliche Informationen* 8 (45): 333–336.
- Wilson, D. E. & Mittermeier, R. A. eds. 2009. *Handbook of the Mammals of the World*. Vol. 1. Carnivores. Lynx Editions, Barcelona.
- Zedrosser, A. 1995. Eine neue Tierart für Österreich: Der Goldschakal (*Canis aureus*). *Stapfia* 37 (zugleich Kataloge des OÖ. Landesmuseums N.F. 84): 237–242.
- Zimmermann, F. & Kunz, F. 2021. Goldschakal. S. 230–233 i: Graf, R. F. & Fischer, C. (Hrsg.) 2021. *Atlas der Säugetiere. Schweiz und Liechtenstein*. Schweizerische Gesellschaft für Wildtierbiologie SGW, Haupt Verlag, Bern.

Summary

Golden jackal (*Canis aureus*) discovered in Finnmark, Norway in 2019 and 2020 – a new species for Norway

On September 20th 2019 a golden jackal was photographed and filmed in Lakselv, Finnmark in Northern Norway. This was the first record of this species in Norway. The photographic material was sent to the Norwegian wildlife authorities the next day. The observation was not published until more than 17 months later. In the period February–March 2021, photographs and film documentation of golden jackal from a nearby locality taken in July 2020 were also presented. This was probably the same individual, and these photographs

were taken on July 14th and July 26th, respectively. There are several reasons why it took so long before the discovery of the new species for the country was announced. One of the reasons is inefficient systems for receiving and processing reports within responsible wildlife management authorities in Norway. The natural spread of the golden jackal in Europe, including to the Nordic countries, is mentioned in addition to systematics of the *Canis* species based on the latest DNA research.

Foto: skinnarbu.no

VELKOMMEN TIL ÅRSMØTET 2021

Vi prøver igjen å gjennomføre årsmøte helga 22.-23. mai på Skinnarbu høytjellshotell. Dessverre må vi ta forbehold om restriksjoner i forbindelse med korona, som kan forandre seg på kort sikt. Om vi klarer å arrangere innenfor gjeldende regelverk og restriksjoner, så håper vi at mange medlemmer har mulighet til å ta turen til Skinnarbu. Hovedtemaet for årsmøtet vil være nasjonalparker og rovdyr.

Meld deg på ved å sende en mail til: fvr@fvr.no.

Vi dekker lunsj og middag, men du må selv reservere rom på: post@skinnarbu.no.

PROGRAM

Lørdag 22. mai

- 14.00 Velkommen
- 14.30 Årsmøtet avholdes
- 17.00 Foredrag om nasjonalparker og rovdyr
- 19.00 Middag

Søndag 23. mai

- 10.00 Besøk på Hardangervidda nasjonalparksenter
- 11.00-13.00 Guidet tur langs Oldemorstien

Foto: skinnarbu.no

HAR DU FLYTTET ELLER BYTTET E-POSTADRESSE?

Foreningen Våre Rovdyrs administrasjon har et stadig pågående arbeid med å ajourføre vårt medlemsregister. For å være sikre på at vi når ut til medlemmene med tidsskriftet *Våre Rovdyr*, samt informasjon om møter og aktiviteter, så er det viktig at vi har riktig adresse.

Er det en stund siden du har hørt fra FVR, kan grunnen være at vi ikke har din nyeste e-postadresse, eller at den vi har ikke er korrekt gjengitt. Har du flyttet ganske nylig, kan det hende at vi ikke har registrert den nye boligadressen din.

Foreningen Våre Rovdyr setter stor pris på alle våre medlemmer, og ønsker at dere skal få god tilgang på informasjon om foreningens arbeid. Vennligst send en e-post til oss med opplysninger om den e-postadressen vi kan nå deg på, korrekt boligadresse og telefonnummer.

Send kontaktinformasjon til: fvr@fvr.no.

FEIL TELEFONNUMMER PÅ MEDLEMSFAKTURA

Det har dessverre skjedd en feil på medlemsfakturaen hvor et gammel nummer til foreningen har dukket opp. For å kontakte oss angående spørsmål om faktura eller andre spørsmål, send en e-post til: fvr@fvr.no eller send oss en melding på vår facebook-side: [facebook.com/rovdyrene](https://www.facebook.com/rovdyrene).

FORENINGEN VÅRE ROVDYR

Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Web: rovdyrene.no
FVR@FVR.NO

STYRELEDER

Lennart Fløseth
lf@fvr.no / 413 72 845

STYREMEDLEM OG KASSERER

Morten Ree
mr@fvr.no / 481 77 973

STYREMEDLEMMER

Toril Andresen
ta@fvr.no / 924 32 146

Tor Arild Esperås
te@fvr.no / 413 89 190

Erling Mømb
em@fvr.no / 416 17 110

Christin Valsjø
cv@fvr.no / 905 39 583

VARAREPRESENTANTER

Anders Enberget
ae@fvr.no

May Britt Trydal
mbt@fvr.no

Tom Olav Trydal
tt@fvr.no

Björg Eva Öhlin
bo@fvr.no

INFORMASJONSKONSULENT

Viggo Ree
vr@fvr.no

DRIFTSKONSULENT

Geir Sjøli
gs@fvr.no

FAGKONSULENT

Arne Flor
af@fvr.no

DAGLIG LEDER

Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

PROSJEKTANSVARLIG

Hege O'Wiidt
how@fvr.no

FORENINGENS FORMÅL

Foreningens formål er:

- å arbeide for at alle norske og felles nordiske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander.
- å arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse.
- å spre faktaunderbygd og vitenskapelig informasjon til massemedia og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdyrene rolle i naturen og deres behov for høvelige biotoper.
- å støtte forskning om norske og felles nordiske rovpattedyr og rovfugler.
- når det gjelder jakt, skadefelling/uttak og fangst, å arbeide for at det tas hensyn til
 - artenes bestandssituasjoner
 - de respektive artenes yngletid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- å være aktive på lokalplanet, på landsbasis og internasjonalt.
- å samarbeide med lokale og statlige myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner om å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og å finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.
- å samarbeide med andre tilsvarende organisasjoner i Norge i saker hvor det er fordelaktig med felles samarbeid for å styrke måloppnåelsen til foreningen.
- å samarbeide med tilsvarende organisasjoner i de øvrige nordiske land, spesielt med foreningens svenske søsterorganisasjon, Svenska Rovdjursforeningen.

BIDRAG TIL FVR

Foreningen Våre Rovdyr er godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det betyr at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med 500 kr til og med 40.000 kr, enten det gis til Ulvefondet, som ordinær gave eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke medlemskontingenten.

Om du ønsker at gavebeløpet skal innrapporteres til ligningsmyndighetene trenger vi ditt personnummer. Opplysninger kan sendes til daglig leder ved mailadresse ii@fvr.no

Vi har nå opprettet et kontingentsystem, som er oppgitt på medlemsfakturaen også, at du kan betale et større beløp enn det som er oppgitt og sum over medlemskontingenten vil anses som en gave til vårt arbeid. Hjertelig takk for alle bidrag.

KONTINGENTSATSER

Seniormedlem min. kr 300,-
Seniormedlem + familiemedlem(mer)..... min. kr 400,-
Juniormedlem (under 18 år) min. kr 100,-
Bedriftsmedlem min. kr 1000,-

Medlemskap inkluderer alle årlige utgitte hefter av *Våre Rovdyr*.
Kun abonnement på *Våre Rovdyr* kr 400,-
Medlemskontingentkontonr: 2801.46.63616

Member/subscription abroad: NOK 400,-
Sparebanken Sor, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: SPSONO22
IBAN-number: NO0728014663616

ULVEFONDET

Kontonr. 2800 10 08317

Ulvefondet støtter forskning, inforbeid og prosjekter for å redde ulven i Norge.
Gi ditt bidrag til Ulvefondet i dag!

ROVDYRENE.NO

facebook.com/rovdylene

[instagram: foreningen_vaare_rovdyr](https://instagram:foreningen_vaare_rovdyr)

twitter.com/rovdylene